

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
І ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**АДВОКАТУРА В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД
ГРОМАДЯН У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконала: студентка 2 курсу 12-283Мз групи
Спеціальності 262 Правоохоронна діяльність
Освітньо-професійної програми
«Правоохоронна діяльність»

Бурякова Анастасія Валеріївна

Керівник к.і.н., доцент Капарулін Ю.В.

Рецензент к.ю.н., доцент Проценко М.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ.....	7
1.1. Зміст статусу адвоката та його участь у кримінальних провадженнях.....	7
1.2. Історія виникнення адвокатури як органу захисту у кримінальних провадженнях.....	16
РОЗДІЛ 2. АДВОКАТУРА І АДВОКАТ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....	29
2.1. Адвокатура – інститут забезпечення права на захист обвинуваченим та надання правової допомоги	29
2.2. Принципи діяльності адвокатів при захисті у кримінальних провадженнях	37
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	50
3.1. Відповідальність адвокатів за неналежне виконання своїх обов’язків при захисті осіб у кримінальному провадженні.....	50
3.2. Проблемні питання та шляхи їх вирішення в діяльності адвоката.....	57
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми. Європейські стандарти все більше запроводжуються в законодавство України, не є виключенням і право, основним пріоритетом якої є захист прав і свобод громадянина і особи.

Статтею 3 Конституції України визнано людина, її честь та гідність визначені найвищими цінностями. Саме це трактування та його безумовне дотримання лягає на діяльність національної поліції та інших правоохоронних органів, особливо підрозділів досудового слідства та дізнання при розслідуванні кримінальних проваджень.

Основним завданням розслідування є поновлення порушених прав осіб, відшкодування матеріальної та моральної шкоди. На сьогодні існує велика кількість підстав для обмеження прав людини, особливо що стосується завдань боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку, інтересів правосуддя та інше.

Саме до осіб, що вчинили правопорушення (злочин, кримінальний проступок), які перебувають у статусі підозрюваних, обвинувачених можуть застосовуватися заходи кримінально-процесуального примусу, у тому числі і взяття під варту. При цьому можливе порушення норм закону, в тому числі Конституції України, а також відповідних міжнародних стандартів тому як ніколи важливим є інститут захисту, який здійснюється адвокатами.

До законного інтересу підозрюваного, обвинуваченого віднесено по-перше: щоб не відчувати приниження з боку інших учасників кримінального процесу, по-друге: не зазнати занадто суворого покарання, по - третє: мати висококваліфікованого захисника у тому числі, якщо це необхідно то і за призначенням тощо.

Обрання адвокатом тактики захисту залежить не лише від волі самого адвоката чи його обвинуваченого, а й від думки інших захисників та учасників кримінального процесу, однак вона не повинна

суперечити основним принципам правосуддя. А саме, таким, як законність, захист прав і свобод людини і громадянина, незалежність посадових осіб кримінального процесу, які діють в межах своєї компетенції; повага честі і гідності особи; недоторканність особистості та інші.

Саме порушення цих принципів та допущення помилок при розслідуванні кримінальних правопорушень є складовою порушення законності, прав та законних інтересів і правового статусу обвинуваченого та інших осіб, залучених до досудового слідства та дізнання. Тому постає необхідність у якісному захисті адвокатом прав і свобод осіб, що притягуються до відповідальності.

Питанню проблеми засад захисту прав і свобод осіб адвокатами зверталися такі вчені правники, як В. Адаменко, О. Барабаш, П. Біленчук, Т. Варфоломєєва, М. Вітрук, В. Галуцько, В. Гончаренко, М. Грошевий, П. Діхтієвський, А. Іванцова, Ю. Єрмоменко, А. Козьмініх, О. Кузьменко, М. Криленко, С. Логінова, Т. Малярєнко; М. Михєєнко, О. Михайленко, М. Митрохін, В. Радьков, Ф. Рудинський, П. Рабінович, Р. Рахунов, В. Святоцька, О. Святоцький, З. Смітєнко, В. Стрємовський, М. Строгович, С. Стеценко, І. Петрухін, В. Попов, Л. Тацій, Ю. Ткаченко, П. Хотєнець, В. Шибіко, М. Шумило, О. Фазєкош, А. Ципкін, Ю. Якимович та ін. Проте вони розглядали спеціалізовані питання щодо діяльності адвоката.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему кваліфікаційної роботи (проєкту) включено до плану історико-юридичного факультету Херсонського державного університету та затверджено вченою радою університету.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України узагальнити участь адвоката у кримінальному провадженні. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

- визначити зміст статусу адвоката та його участь у кримінальних провадженнях,
- проаналізувати історичний аспект виникнення адвокатури, як органу захисту у кримінальних провадженнях,
- охарактеризувати адвокатуру як інститут забезпечення права на захист обвинуваченим та надання правової допомоги,
- визначити принципи діяльності адвокатів при захисті у кримінальних провадженнях та діяльності адвокатури в Україні,
- дослідити відповідальність адвокатів за неналежне виконання своїх обов'язків при захисті осіб у кримінальному провадженні,
- виявити проблемні питання та визначити шляхи їх вирішення в діяльності адвоката.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які формуються у процесі діяльності адвокатів та їх участі у кримінальних провадженнях.

Предметом дослідження є закономірності і проблеми теорії та практики участі адвоката у кримінальних провадженнях.

Методи дослідження. В роботі застосовувались сукупність методів і прийомів наукового пізнання. А саме: історичний метод дозволив дослідити виникнення та розвиток інституту адвокатури; порівняльно-правовий метод дозволив виявити прогалини у правовому регулюванні діяльності адвокатури при захисті у кримінальних провадженнях; системно-структурний метод застосовано при вивченні місця й співвідношення діяльності адвокатури при захисті у кримінальних провадженнях з іншими кримінально-процесуальними інститутами; за допомогою догматичного методу здійснено аналіз положень як чинного так і міжнародного законодавства та виявлено недоліки правового регулювання законності при захисті адвокатами осіб у кримінальних провадженнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що кваліфікаційна робота є комплексним дослідженням діяльності

адвокатури в системі захисту прав і свобод громадян у кримінальних провадженнях.

Практичне значення одержаних результатів полягають у тому, що положення кваліфікаційної роботи (проект) можуть бути використані в навчальному процесі під час викладання дисциплін «Адвокатура», «Кримінальне право», «Кримінально процесуальне право» тощо.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовано у доповідях на Міжнародній науково-практичній конференції «Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів» (20 березня 2020 року, Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон) та на Міжнародній науково-практичній конференції «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем» (10-11 квітня 2020 року, Херсонський державний університет історико-юридичний факультет, м.Херсон).

Публікації. Основні результати дослідження викладені у двох збірниках тез виступів на науково-практичних конференціях.

1. Бурякова А.В. Статус адвоката та його участь у кримінальних провадженнях. Міжнародна науково-практична конференція «Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів» (20 березня 2020 року, Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон). м.Херсон. 2020. С.205-208.

2. Бурякова А.В. Принципи захисту у кримінальних провадженнях. Міжнародна науково-практична конференція «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем» (10-11 квітня 2020 року, Херсонський державного університету, м. Херсон). м.Херсон. 2020. С.254-256.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ

1.1. Зміст статусу адвоката та його участь у кримінальних провадженнях

В Україні впроваджується європейський рівень життя та відбувається реформування правової системи відповідно до правових стандартів Європейського Союзу. Система здійснення правосуддя в Україні має широкий аспект, на сьогодні до неї відноситься і інститут адвокатури. Який на професійному юридичному рівні забезпечує публічний інтерес в кримінальному судочинстві.

Статтею 3 Конституції України [33] визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Основний обов'язок демократичної держави полягає у гарантуванні кожній особі без винятку, права на охорону й захист від злочинних посягань.

Питанням дотриманням прав та свобод громадян приділяло увагу значна кількість правників. Однак, до сьогодні це питання є дуже актуальним оскільки продовжують мати місце їх порушення.

Свого часу, Р.Мюллерсон зазначав, що права і свободи мають бути забезпечені людині і в західній, і в східній державі, як у мусульманському, так і в християнському суспільстві, вони не мають залежати навіть від того, чи йдеться про економічну розвинену країну або про ту, що розвивається. Це право людини на життя, а також оголошені міжнародним злочином геноцид, заборона тортур або інші форми негуманного, що принижує людську гідність, поводження. Право на визнання правосуб'єктності будь-якого індивіда, заборону дискримінації за ознаками мови, статі тощо й, особливо, протиправність расової дискримінації та її крайньої форми – апартеїду – та деякі інші

права і свободи притаманні будь-якій людині в сучасному світі. Держава зобов'язана забезпечити кожному індивіду реалізацію цих прав [48]. Окрім того за забезпеченням таких прав необхідний і контроль. Говорячи за контроль то слід зазначити, що на сьогодні в Україні існує широке коло суб'єктів, що здійснюють контролюючі функції.

Права людини, закріплені у законодавстві України на основі міжнародних документів ратифікованих Верховною Радою України.

Говорячи за юридичний механізм реалізації здійснення та захисту основних прав кожної людини то у першу чергу його забезпечує держава, по друге він здійснюється через реалізацію її органами та відповідно створених громадських об'єднань. Створюючи певні умови саме держави визначає основні напрямки щодо охорони та захисту прав і свобод людини.

Держава має відслідковувати та забезпечити баланс між приватноправовими та публічними основами суспільства. Оскільки професія адвоката поєднує в собі багато складових. Так кожен адвокат повинен мати психологічні навички, бо робота з людьми це психологія. Добре знати чинне законодавство та чітко вміти його правильно застосовувати у тій чи інших практичній ситуації. Вміти чітко взаємодіяти як із іншими адвокатами так і серед правоохоронних органів, органами державного управління, місцевого самоврядування також фізичними та юридичними особами при цьому не переходячи грань закону (як часто буває, що адвокат передає від свого підзахисного хабар слідчому чи судді, або фабрикує документи, чи підмовляє свідків змінити покази на користь підзахисного тощо).

Свого часу відомий процесуаліст О. Михайленко зазначав, що забезпечення законності виступає головним методом виконання державними органами своїх функцій і завдань. Забезпечити законність означає зробити її повністю можливою і реальною [45]. Основна маса цих завдань покладена на адвокатуру України.

Однак, на сьогодні рівень захисту прав, свобод та законних інтересів осіб потребує значного покращення. Ці слова знаходять відображення у статті 59 Конституції України, що кожен має право на правову допомогу та статті 131-2 Конституції України, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура [33].

Свого часу Е. Пікар писав, що адвокатура створена не для насолоди тих, хто до неї належить, а для суспільного служіння, тяжкого, суворого і серйозного. Звернення до нас клієнта – не прохання, а вимога, від якої ми можемо лише тоді ухилитися, коли очевидно, що законна підтримка і суперечка з приводу їхніх вимог неможливі [55]. А. Козьмініх визначав, що специфіка статусу полягає в тому що адвокатура виконує і функцію учасника державної правоохоронної діяльності і правосуддя, виступаючи гарантом кваліфікованої юридичної допомоги кожному [31].

На думку М. Єфіменко, адвокатська діяльність це професійна діяльність, що здійснюється як адвокатами індивідуально, так і їх об'єднаннями в інтересах фізичних, юридичних осіб та наголошує, що ефективність судового захисту значною мірою залежить від кваліфікованої правової допомоги, яка надається адвокатами та їх об'єднаннями [20]. І. Гловацький вказував, що тісна взаємодія адвокатури і держави, державний чи публічно-правовий характер правозахисної функції, зовсім не свідчить, що це дає підстави беззаперечно стверджувати необхідність державного керівництва адвокатурою. Держава має бути зацікавленою в тому, щоб гарантувати при виконанні адвокатом його професійних правозахисних функцій торжество принципів верховенства закону та незалежності адвокатури, оскільки чим надійніше захищений адвокат, тим краще захищені інтереси особи, яку він захищає [15, с. 82].

Таким чином, ми спостерігаємо розгалуження думок вчених, щодо місця адвокатури в державі та спору до якої з гілок влади

(виконавчої чи судової) віднести її діяльність. Крім того, існують думки, що адвокатуру потрібно вивести із-під впливу держави у частині фінансування від держави за надання безоплатної правової допомоги та забезпечення вільного здійснення адвокатської діяльності у необхідному захисті осіб та надання правової допомоги.

Крім того, останнім часом у державі спостерігається негативна тенденція, де адвоката починають ототожнювати із особами яких вони захищають забуваючи, що основна задача кожного адвоката це захист кожної особи хто потребує такої допомоги, тобто у своїй більшості починає відігравати політична складова.

Як приклад, захист Януковича, Курченка тощо, у подальшому у ЗМІ починають говорити, що певні адвокати здійснювали захист цих осіб підозрюючи у причетності до вчинення кримінальних правопорушень. Наступним негативним прикладом є порушення кримінального провадження відносно адвоката (м.Київ) за те, що на думку певних осіб, ним обрано невірний спосіб захисту і особа не понесла покарання.

Адвокатура в нашій державі відокремлена від системи державних органів, і це свідчить про те, що вона є відносно самостійним і незалежним утворенням на професійній основі. Відповідно адвокат може протистояти інтересам публічних структур та їх посадових осіб у судовому процесі. Крім вищезазначеного, самостійність і незалежність адвокатури від апарату держави певною мірою забезпечує надання адвокатами кваліфікованої допомоги в судових процесах, зокрема і в адміністративному судочинстві. Незалежність адвокатури від системи державних органів позбавляє суб'єктів владних повноважень можливості впливати на професійну діяльність адвокатів, є одним із чинників, які забезпечують реальне ефективне виконання адвокатурою України її функцій і завдань у процесі своєї професійної діяльності [16, с.3-7].

Таким чином на сьогодні науковці розглядають діяльність адвокатури, як самостійний інститут, юридична допомога якого є важливою гарантією прав осіб, реалізація якої забезпечується державою у тому числі і безкоштовно, особам які цього потребують та як орган, який виконує правозахисну функцію на підставі та у відповідності до норм законодавства як України так і Європейського союзу.

Визначаючи поняття слова зміст то тлумачний словник української мови його трактує у таких значеннях: 1) суть, внутрішня особливість чого-небудь; 2) певні властивості, характерні риси, які відрізняють дане явище, предмет від подібних явищ, предметів і т.ін.; 3) розумна основа, мета, призначення чого-небудь [63].

Слово «адвокатура» походить від латинського кореня «advocare», «advocatus» («закликати», «запрошений») [1, с.167]. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [58] трактує поняття адвоката як фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку цього закону.

Словник української мови визначає поняття «адвокат», як: 1) юрист, що захищає обвинуваченого або веде якусь справу в суді, а також дає поради з правових питань; 2) захисник, оборонець; людина, що заступається за кого-небудь, захищає когось [63].

В енциклопедії зазначається, що «адвокат» це юрист, який пройшов навчання та отримав ліцензію на підготовку та участь у судовому засіданні або здійснення захисту у судовій справі як агент однією із сторін, а також надання юридичних консультацій щодо юридичних питань. Адвокат застосовує закон до конкретних справ. Він досліджує факти та докази, передаючи їх клієнту, а також готує та подає справи до суду. На судовому розгляді він вносить докази, допитує свідків, а також здійснює заперечення щодо доказів і фактів. У багатьох випадках адвокат може вирішити справу без судового розгляду шляхом переговорів, примирення та компромісу [78].

Таким чином підхід до визначення поняття адвокат значним чином різниця, однак на сьогодні обов'язковою умовою є те, що відомості повинні бути внесені до Єдиного реєстру адвокатів України.

У своїй більшості особлива увага захисту та його проблемам приділяється при розслідуванні кримінальних проваджень як при досудовому слідстві так і дізнанні.

Говорячи за діяльність захисника то, на практиці цей механізм на сьогодні належним чином не працює, оскільки законодавець відразу і обмежує коло хто може ним бути, чітко прописуючи, що не може бути захисником особа, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів.

Крім того, законодавець не покладає вимог етичного плану на захисника, не вказує про принципи професійної етики, що мають фундаментальне значення при здійсненні захисту, до іншої сторони захисту. А також відповідальність за невиконання або неналежне виконання захисником процесуальних обов'язків, така відповідальність встановлена тільки для адвокатів.

На нашу думку, і слідчий (дізнавач), і захисник, як самостійні учасники кримінального процесу, повинні дотримуватися певних правил професійної етики, оскільки за родом своєї діяльності вони змушені постійно працювати з людьми, які порушили закон, але при цьому захисник повинен бути на боці саме порушника закону доводячи або спростовуючи його винність.

У разі порушення вимог закону про нерозголошення відомостей, повідомлених довірителем у зв'язку з наданням юридичної допомоги, інші фахівці у галузі права не можуть бути покарані в дисциплінарному порядку і несуть лише моральну відповідальність перед підзахисним, суспільством і своєю совістю. Збереження конфіденційної інформації є процесуальним обов'язком захисника-адвоката. У зв'язку з цим він, як і представник потерпілого, цивільного позивача та цивільного

відповідача, не може бути допитаний як свідок про обставини, які стали йому відомі при наданні юридичної допомоги підзахисному та довірителю. Проте, як справедливо зазначається в процесуальній літературі, в деяких випадках, коли цього бажає сам підзахисний, адвокат може дати показання й розголосити ці відомості [2, с. 43].

В усьому світі широкого розголосу дістав новий напрямок захисту та вирішення спорів - медіація, тобто вирішення справи без судового розгляду шляхом переговорів, примирення та компромісу, саме адвокати у своїй більшості застосовуючи медіативні методи не доводять такі питання до суду. Але у нашій державі медіація перебуває на початковому періоді і не має широкого застосування.

Конституційні основи прописують та гарантують кожній людині право на свободу та недоторканність, у разі необхідності користуватися правовою допомогою(ст.59). Забезпечення обвинуваченому права на захист держава бере на себе і закріплює цей обов'язок у статті 129 Конституції, як основну засаду судочинства [33].

Кримінально-процесуальне законодавство регламентувало участь захисника як на досудовому слідстві, так і протягом судового розгляду провадження, передбачивши відповідні права та обов'язки захисника. Виходячи із норм кримінально-процесуального кодексу можемо стверджувати, що до участі в кримінальному судочинстві як сторона захисту можуть допускатися наступні категорії осіб: підозрюваний, обвинувачений (самозахист) (ст.42), виправданий, засуджений (ст.43), законний представник підозрюваного, (ст.44), та захисник. Тобто з юридичної точки зору всі ці особи мають право бути допущеними як захисники надавати докази або спрощення відносно себе слідчому (дізнавачу) або судді.

Однак, на практиці у разі якщо особу вже поміщено до ізоляторів тимчасово затриманих або слідчий ізолятор, де існують певні вимоги щодо пропусного режиму, в одних випадках вимагають лист від

слідчого про дозвіл на побачення (що законом для захисника не передбачено), в інших пред'явити посвідчення особи та заяву на побачення з печаткою адвокатського об'єднання, де відповідний відділ робить відмітку про камеру, в якій перебуває така особа.

Починаючи з червня 2020 року введено нового суб'єкта, який може проводити слідчі дії (дознавач). Законодавець ототожнює посаду дознавача із слідчим, але чітко не прописує це у чинному законодавстві.

У більшості випадків ми звикли говорити про захист у кримінальних провадженнях саме особі яка вчинила злочин, однак такої допомоги потребує і потерпіла сторона.

Так, В.Нор способами захисту порушених злочином прав потерпілого у кримінальному судочинстві назвав: а) відновлення становища, що існувало до порушення права; б) стягнення з обвинуваченого чи осіб, які в силу закону несуть майнову відповідальність за його дії. Суть першого з них полягає у відновленні порушеного майнового становища потерпілого у нормальному вигляді (наприклад, шляхом повернення власникові (законному володільцеві) майна, що стало об'єктом (предметом) злочинного посягання, але виявленого під час провадження у справі; повернення взамін знищеної речі іншої такої ж якості та інше). Якщо ж відновити порушену злочином майнову сферу потерпілих осіб не бачиться можливим, то застосуванню підлягає універсальний спосіб захисту – відшкодування збитків [52, с. 13-14].

Захисник і слідчий здійснюють у процесі загальну функцію встановлення об'єктивної істини, але мотивація їх професійної діяльності відрізняється, що обумовлює різне бачення ними обставин справи. Психологи стверджують, що люди, які мають різні життєві орієнтації, збирають неоднакову інформацію про одне й те саме соціальне явище і зовсім по-різному його характеризують [49, с. 341-343].

Правовий статус адвоката має міжгалузевий характер (адміністративний, кримінальний, цивільний), а особливістю захисту адвокатом прав і свобод осіб є наявність укладеного договору про захист і надання ордеру до відповідних інстанцій.

Законом України «Про безоплатну правову допомогу» закладено основи надання безоплатної вторинної правової допомоги Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Така допомога може надаватися по адміністративних, кримінальних провадженнях тощо. Держава гарантує оплату адвокатам за таку діяльність [59].

Із вищевикладеного випливає, що діяльність адвокатури носить правовий характер та її діяльність спрямована на а) надання юридичних послуг; б) надання цих послуг виключно стороннім особам; в) надання послуг в сфері досудового слідства та судочинства; г) забезпечення державного замовлення у справах за призначенням слідчих та судів [77]. Діяльність адвоката регулюється цілим рядом нормативних документів, зокрема Кримінально-процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Цивільним процесуальним кодексом України, тощо.

Таким чином, на сьогодні науковці розглядають діяльність адвокатури, як самостійний інститут, юридична допомога якого є важливою гарантією прав осіб, реалізація якої забезпечується державою у тому числі і безкоштовно, особам які цього потребують та як орган, який виконує правозахисну функцію на підставі та у відповідності до норм законодавства як України так і Європейського союзу.

Законодавець висуває певні вимоги до осіб, де чітко вказує, хто є адвокат, тобто особа, яка перебуває у Єдиному реєстрі адвокатів України, відповідно це має бути громадянин України, який має вищу освіту (юридичну), стаж роботи за спеціальністю юриста або помічника адвоката не менше двох років, склав кваліфікаційні іспити, одержав

свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та прийняв присягу адвоката України [58].

Змістом діяльності адвокатури є надання правової допомоги всім верствам населення (як оплатно так і безоплатно) з метою вирішення складних життєвих ситуацій, відновлення порушених прав та свобод, представляючи інтереси фізичних і юридичних осіб у судах та інших державних органах у межах чинної системи законодавства.

1.2. Історія виникнення адвокатури, як органу захисту у кримінальних провадженнях

Сучасна історія української адвокатури бере свій початок з проголошення державної незалежності України та прийняття 19 грудня 1992 р. Закону України «Про адвокатуру», а згідно Указу Президента України від 2 грудня 2002 року № 1121/2002 в Україні встановлено професійне свято – День адвокатури, яке відзначається щорічно 19 грудня [7].

Однак, на українських землях питання прав людини та їхнього захисту порушувалися ще в конституції Пилипа Орлика 1710 р., де зазначалося: «Подібно до того, як Ясновельможному Гетьману з обов'язку його уряду належить керувати й наглядати за порядком щодо всього Війська Запорозького, так само він повинен пильно дбати про те, щоб на рядовий і простий народ не покладали надмірних тягарів, утисків і надмірних вимог, бо підштовхнуті ними (люди), залишивши свої домівки, відходять, як правило, до чужих країв шукати життя кращого, спокійного і легшого» [47, с. 5].

Також, слід зазначити, що 20 – 22 вересня 1990 р. у м. Києві відбувся установчий з'їзд адвокатів республіки, на якому визначено та погоджено поняття про Спільку адвокатів України [29, с. 58].

Хоча, адвокатура – найдавніша загальнолюдська інституція. Подібно до всіх соціальних інститутів, вона не виникла одразу в організованому вигляді, а спочатку існувала у зародковому стані й уже пізніше сформувалася як суб'єкт правозахисту і досягла певного розквіту [61, с. 6-7].

Дослідження історичних джерел що стосується ведення кримінальних проваджень та видів у ньому захисту свідчать, що у всіх судах, до ведення котрих відносилось провадження по справах вільних громадян, процес носив змагальний характер: сторони були рівні в правах, несли обов'язок по представленню доказів, незалежний суд вирішував справу, як правило, шляхом голосування. Яскраво виражена змагальність судочинства зумовила відповідну специфіку в побудові обвинувачення. Всі справи, у тому числі й кримінальні, поділялися на два види: державні, тобто ті, в яких були порушені інтереси держави, і приватні, що виникали внаслідок порушення будь-чийх особистих прав. Почати державний процес міг пересічний громадянин, почати приватний процес могла тільки безпосередньо зацікавлена особа або її законний представник. Однак слід зазначити, що поняття державного та приватного процесів не були чітко розмежовані, вибір тієї чи іншої форми процесу у багатьох випадках залежав від обвинувача [3, с. 43-44].

Найбільш повно, на нашу думку, історичний шлях адвокатури досліджено О.Фазекош, який вказав, що в цілому, адвокатура України пройшла певний історичний шлях у процесі, якого визначено її роль і місце, як правового інституту у системі правових та громадських інститутів суспільства і держави, зокрема: 1) перші зародки адвокатури прослідковуються у стародавніх племенах південної Африки, наприклад: у народності кафрів позивач приходив до суду зі своїми рідними, які здійснювали функції адвокатів, у Туреччині обов'язки надання юридичних порад покладалось на зацікавлених осіб, які були знавцями ісламського права («муфтії»); функції «адвокатів» були у

юристів Староданьому Римі, як радників, ораторів, які виголошували промови та надавали юридичні консультації, пізніше за кодексом Юстиніана адвокати прирівнювалися до державної служби, при цьому адвокати поділялися на штатних («statuti») і позаштатних («supernumerarii»); за часів Русі то у XI–XII ст.ст. роль захисників виконували рідні та приятелі сторін, «послухи» та «витоки»; в період окупації українських земель російською імперією інститут адвокатури знайшов своє вираження у реформі 1864 р. (прийняття «Судових статутів»), які забезпечили змагальність судового процесу, формально зрівняли в правах сторони обвинувачення та захисту, тим самим, започаткували створення відносно вільної, відокремленої від держави, адвокатури (присяжних повірених та приватних повірених); в період окупації українських земель більшовиками, інститут адвокатури, або заборонявся, або був під посиленним контролем комуністичної партії та репресивних органів держави; краща ситуація була на українських землях (Галичина, Волинь, Закарпаття та Буковина) що входили до складу Австро-Угорської імперії, а після її розпаду до складу Польщі, Чехословаччини та Румунії, в яких українські адвокати дещо зберігали національну ідентичність; в кінці існування радянської імперії, намітилася деяка тенденція на розвиток правового інституту адвокатури, хоча під наглядом комуністичної партії та КГБ, в конституції у 1978 р., правовий статус адвокатури став конституційним та знайшов свій подальший розвиток в законі про адвокатуру (1980 р.); розвиток незалежної адвокатури в незалежній Україні випереджував юридичне оформлення самої держави, так ще до проголошення Акту незалежності України (24 серпня 1991 р.), у вересні 1990 р. відбувся установчий з'їзд адвокатів, на якому була утворена Спілка адвокатів України — незалежна, самоврядна організація, метою якої стало об'єднання зусиль адвокатів республіки для формування демократичної правової держави; підвищення рівня юридичної допомоги, ролі й авторитету адвокатури в

суспільстві й державі; законодавчо історія української адвокатури бере свій початок з проголошення державної незалежності України та прийняття 19 грудня 1992 р. Закону України «Про адвокатуру» (професійне свято – День адвокатури, відзначається щорічно 19 грудня); за період незалежності в Україні було створено самостійний інститут громадянського суспільства, який успішно виконує функції щодо захисту прав, інтересів та свобод людини та надання правової допомоги, в адвокатурі працює більше сорока тисяч адвокатів – практично можна стверджувати, що адвокати як професійні юристи в умовах сьогодення за своїм професіоналізмом, за невеликим виключенням, перевищують судів, працівників досудового слідства, прокуратури та інших правоохоронних органів; законопроект про адвокатуру та адвокатську діяльність № 9055, що зареєстровано 6 вересня 2018 р. У Верховній Раді України є таким що має низку системних і корупційних викликів і його прийняття відкине потужний, демократичний і професійний інститут прокуратури назад, може стати засобом «контрреволюційного» наступу на незалежність (опозиційність до будь якої влади) адвокатури [71].

Досліджуючи діяльність адвокатури ряд науковців пропонують визначати п'ять основних етапів розвитку адвокатури, а саме: 1) так звана «преадавокатура», що функціонувала до судової реформи 1864 р.; 2) адвокатура в часи виникнення Судових Статутів 1864 р., що діяла у формі присяжних і приватних повірених (до 1917 р.); 3) адвокатура, що діяла після Жовтневої революції 1917 р.; 4) адвокатура в добу існування СРСР; 5) адвокатура незалежної України [26]. Є. Бова, у своїй роботі сформулював та обґрунтував конкретні пропозиції та рекомендації щодо оптимізації законодавства, яке регламентує організацію безоплатної правової допомоги в Україні [8].

Таким чином, науковці вказують на різні етапи розвитку адвокатури, але всі єдині, що з перших днів виникнення діяльність

адвокатури направлена на захист прав і свобод громадян як платно так і безоплатно.

Вперше поняття «адвокат», саме як захисник прав згадується у збірнику «Права, за якими судиться малоросійський народ», що був виданий в XVIII ст. Главі 8 артикулі 7 пункті 1: «Адвокатъ, пленипотентъ, патронъ, прокураторъ и повѣренний называется, который въ чужомъ дѣлѣ, съ порученія чіего, вмѣсто его, в судѣ обстоюеть, отвѣтсвуетъ и расправляется». Пункт 5 регулює питання «Какій отвѣчикъ въ подозрѣніи за собою дѣла криминального и какъ можетъ повѣренного въ судъ ставить»: «Кто би попался въ какое подозрѣніе дѣла криминального, а самъ би, будучи весьма простъ, не имѣлъ и не могъ, хотя и при невинности своей, себя оправдить, – таковой можетъ чрезъ поставленнаго отъ себе повѣренного отвѣтствовать: однако и самого его, до окончанія того дѣла и крайнего рѣшенія, изъ суда испущать не надлежитъ». Відповідно до пункту 2 артикулу 8 глави 8 «Ни въ комъ судѣ повѣренними битъ не имѣють тѣ именно: духовние, священническаго, мирскаго и монашескаго чина, кромѣ въ поручаемихъ себѣ отъ своихъ начальниковъ дѣлахъ церковнихъ и монастырскихъ, а такожъ люде подозрителние и опороченние, да въ умѣ и въ тѣлеснихъ чувствахъ поврежденние, къ тому жъ малолѣтние ...» [56, с. 151-152, 154-155].

Дослідчуючи діяльність адвокатури та її участь у кримінальних справах та теренах Східної Галичини України Главацький вказував, що підготовка українських адвокатів до участі у кримінальній справі про обвинувачення у вчиненні політичних злочинів мала особливості, а саме: а) у переважній більшості випадків у кримінальних справах про вчинення політичних злочинів притягалася велика кількість обвинувачених, що зумовлювало участь значної кількості адвокатів у здійсненні захисту обвинувачених; б) українські адвокати, як правило, брали участь у декількох великих судових політичних процесах

одночасно; в) вивчення матеріалів кримінальної справи, як правило, здійснював один адвокат в інтересах усього колективу захисників, які мали брати участь у даному процесі, готуючи кожному захисникові усі необхідні матеріали його досьє; г) у переважній більшості випадків протоколи огляду місця події вчинених злочинів українські адвокати перевіряли особисто з виходом на місце, уточнюючи важливі для справи обставини. Українські адвокати на етапі формування лави присяжних ретельно з'ясовували обставин, які стосувалися списку присяжних: збирали якнайповнішу інформацію про присяжних, з яких буде формуватися суд присяжних. Такі заходи могли гарантувати правильне обрання адвокатом тактики щодо відводу присяжних, забезпечуючи прихильне ставлення лави присяжних до обвинуваченого [14]. Таким чином, ми бачимо, що навіть в тяжкі роки окупації адвокати приймаючи участь у справах вживали всіх можливих заходів по захисту своїх підзахисних.

Якщо говорити про сьогоднішній день то без участі інституту адвоката просто не обійтись. Тому, що кожна особа має бути захищеною від свавілля держави та її чиновників, щоб гідність людини не принижувалася. Дуже важливо, що право на захист від обвинувачення закріплене саме в Конституції України тому, що конституційні норми відомі значно більш широкому колу осіб, ніж норми кримінально-процесуального кодексу, і завдяки цьому конституційні принципи дозволяють громадянам краще усвідомити завдання органів правосуддя, права й обов'язки учасників процесу [76, с. 18].

Основним суб'єктом у розслідуванні кримінальних проваджень є слідчий, дізнавач або уповноважена особа, які можуть застосовувати до осіб заходи примусу. Саме тому, конституційно визначено право на захист (ч. 2 ст.63) [33]. Так, самі ці особи зобов'язані роз'яснити в чому підозрюється, ознайомити підозрюваного з протоколом затримання чи постановою про обрання запобіжного заходу і роз'яснити йому, у

скоєнні якого злочину підозрюється, а також підстави і мотиви застосування цих заходів. Підозрюваний, має право давати пояснення і показання, але і може відмовитися давати пояснення чи показання. Він не зобов'язаний свідчити проти самого себе, не несе відповідальності за відмову від дачі показань і за дачу завідомо неправдивих показань. Право мати захисника гарантується обов'язком посадових осіб не тільки роз'яснити це право, але і реально забезпечити можливість прибуття й участь адвоката. При цьому підозрювана особа вправі вибрати собі захисника особисто, або за його згодою це можуть зробити його родичі. У тих випадках коли в підозрюваного немає коштів для оплати послуг захисника, орган дізнання чи слідчий зобов'язані призначити захисника через Центр надання безоплатної правової допомоги. Право оскаржити дії осіб, які проводять розслідування, і заявляти відводи сприяє всебічному, об'єктивному і повному розслідуванню та дозволяє підозрюваному в повному обсязі захистити свої права і законні інтереси шляхом усунення зацікавлених у результаті справи осіб, які ведуть розслідування.

Слід зазначити, що права підозрюваного чи обвинуваченого постійно розширюються при виконанні певних слідчих (оперативних гласних чи негласних) дій і у нього з'являються нові можливості. Так, наприклад при проведенні експертизи, може задавати додаткові питання та визначатись із місцем проведення тощо.

На сьогодні серед науковців немає єдиної точки зору щодо стадії вступу захисника у кримінальне провадження, єдине що цей момент настає з моменту порушення тобто внесення відомостей про порушення провадження до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Як учаснику процесу особа яку підозрюють у вчиненні злочину наділяється правами згідно норм кримінального процесуального кодексу України і на нього покладаються відповідні обов'язки.

Науковець А. Солтанович пропонує виділяти чотири групи прав підозрюваного: 1) право підозрюваного знати, у чому він підозрюється; 2) права, що забезпечують підозрюваному можливість включити в доказування факти, що говорять на його користь; 3) права, що забезпечують підозрюваному об'єктивне і всебічне з'ясування оголошеного йому підозри; 4) право підозрюваного мати захисника [64, с. 9].

У кримінальному провадженні права і свободи його учасників обмежуються найбільшою мірою як по відношенню до осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування (підозрюваних, обвинувачених), так і осіб, залучених в іншому статусі. Адже провадження досудового розслідування невідворотно пов'язане із втручанням у сферу особистого життя людини, застосуванням заходів процесуального примусу і порушенням недоторканності особи, обмеженням її житлових та інших прав і є потенційно небезпечним з позицій законності й обґрунтованості дій державних органів та посадових осіб, які здійснюють кримінальну процесуальну діяльність.

У Кримінальному процесуальному кодексі України надається визначення хто є підозрюваною або обвинуваченою особою. Окрім того у цих осіб, широке поле прав, основним з яких є на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування. Саме від правильного використання першої зустрічі підозрюваного, обвинуваченого і адвоката багато в чому залежить весь подальший хід досудового слідства і судового розгляду провадження, особливо це стосується малолітніх, неповнолітніх осіб, або які мають фізичні або психічні вади. Додаткової уваги потребують особи, що глухі, німі або глухонімі у таких випадках окрім адвоката необхідною буде допомога відповідного перекладача[38].

Крім того, законодавець не тільки при досудовому слідстві, а і надає обвинуваченому широкий спектр прав, у судовому засіданні, як-

то: брати участь у допиті свідків або вимагати їхнього допиту, збирати і подавати суду докази; висловлювати свою думку щодо клопотань; виступати в судових дебатах; ознайомлюватися з журналом судового засідання та технічним записом судового процесу, оскаржувати судові рішення та ініціювати їх перегляд, знати про подані на них апеляційні та касаційні скарги, заяви про їх перегляд, подавати на них заперечення; отримувати роз'яснення щодо порядку підготовки та використання досудової доповіді, відмовлятися від участі у підготовці досудової доповіді; брати участь у підготовці досудової доповіді, надавати представнику персоналу органу пробації інформацію, необхідну для підготовки такої доповіді, ознайомлюватися з текстом досудової доповіді, подавати свої зауваження та уточнення тощо[38]. Крім того якщо підозрюваний, обвинувачений є іноземцем і тримається під вартою, має право на зустріч з представником дипломатичної чи консульської установи своєї держави.

Таким чином, особа яка є не громадянином України наділяється такими ж правами як і громадяни України, а також мають додаткове право, передбачене міжнародним правом.

Слід зазначити, що певним гарантом забезпечення прав і свобод людини на досудовому розслідуванні щодо кримінального провадження виступає слідчий суддя, який повинен мати такі важелі, які б надавали йому реальну можливість здійснювати контроль за законністю провадження, а саме: розв'язання питання про допуск захисника до участі у провадженні в разі відмови слідчого, відвід захисника та прийняття відмови захисника від виконання обов'язків; здійснення контролю під час ознайомлення учасників з матеріалами кримінального провадження; прийняття рішення про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у провадженні за матеріалами кримінального провадження тощо.

Однак, у законі існує певна колізія щодо визначення такого суб'єкта як слідчий-суддя і хто може призначатися на посаду. Так законом «Про судоустрій та статус суддів» не передбачено такого суб'єкта, описано хто може бути суддею, головою суду тощо, а слідчий суддя чомусь випущений із виду. Згадування за нього тільки в кримінальному процесуальному кодексі.

Для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення стороною захисту, потерпілого і його представника чи законного представника необхідно подати клопотання про виконання будь-яких процесуальних дій, після чого слідчий, прокурор зобов'язані розглянути подане клопотання в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити його за наявності відповідних підстав. Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання виноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а в разі неможливості вручення з об'єктивних причин – надсилається їй. Відмова в наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається. Під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, яка його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії.

Права обвинуваченого є встановленою законом можливістю користатися таким соціальним благом, як правомочність особи, яка притягується до кримінальної відповідальності, особисто захищати свої права і законні інтереси, а також скористатися з цією метою допомогою спеціально уповноваженого на це особи – захисника, і жадати від посадових осіб і органів, які ведуть провадження у кримінальній справі, своєчасного здійснення передбачених законом дій, необхідних для захисту його прав і законних інтересів [40, с. 9]. Свого часу М.М. Михеєнко вказував, що «обвинувачений не зобов'язаний доводити свою

невинуватість, його винуватість зобов'язані доводити ті, хто обвинувачує. [46].

Розглянувши права підозрюваних та обвинувачених та допитуючи обвинуваченого (підозрюваного), слідчі зобов'язані роз'яснити йому, а також його дружині (чоловікові) чи близькому родичеві зміст статті 63 Конституції.

У постанові Пленуму Верховного Суду України № 9 від 1 листопада 1996 року «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» [60] зазначено, що в разі, якщо під час проведення досудового слідства підозрюваному, обвинуваченому, його дружині чи близькому родичеві цього не було роз'яснено, показання зазначених осіб мають визнаватися судом одержаними з порушенням закону, що має наслідком неприпустимість використання їх як засобів доказування. Недотримання цих вимог Конституції України призводить до порушень законності, оскільки судами в таких випадках виносяться виправдувальні вироки.

Так, обов'язок щодо здійснення контролю за своєчасним внесенням слідчими відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, повнотою та достовірністю внесених даних, правильністю попередньої правової кваліфікації кримінального правопорушення, виник та отримав своє закріплення у зв'язку з уведенням у дію КПК України від 13.04.2012, статтею 214 якого передбачено, що «слідчий невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочати розслідування» [38].

Можливість звернення до центру безоплатної правової допомоги й участь адвоката в допиті підозрюваної особи, у першу чергу соціально

незахищеної, є важливим чинником недопущення порушення закону та не допущення насильства з боку уповноважених осіб. Говорячи за соціально незахищених осіб, то це середньомісячний сукупний дохід сім'ї яких нижчий від суми прожиткового мінімуму, та інваліди, які отримують пенсію чи допомогу в розмірі менше ніж два прожиткових мінімуми для непрацездатних осіб; діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, діти, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї; особи, що намагаються отримати статус біженця, до моменту отримання цього статусу чи завершення розгляду скарги на відмову надати такий статус, особи, затримані органами дізнання та слідства за підозрою у вчиненні злочину, до яких обрано запобіжний захід у вигляді утримання під вартою, мають право на захист від обвинувачення за рахунок державного бюджету упродовж 72 годин з моменту затримання; особи, у справах яких відповідно до положень КПК України участь захисника є обов'язковою, мають право на безоплатні правові послуги, пов'язані з захистом від обвинувачення та складанням процесуальних документів, тощо.

У разі визнання особи неосудною у момент здійснення суспільно небезпечних дій, за станом свого здоров'я, засвідченого лікарем-психіатром або висновком судово-психіатричної експертизи, і він може брати участь в слідчих діях, то слідчий зобов'язаний повідомити адвоката час і місце їх проведення. Якщо ж слідчий до часу вступу до справи захисника виніс рішення про неможливість провадження слідчих дій з участю особи через його психічний стан, він складає відповідний протокол і знайомить з ним захисника. Проте, це не позбавляє права захисника у подальшому брати участь на досудовому слідстві.

У європейських країнах лише у виключних випадках особа може утримуватись у підрозділах поліції і то протягом мінімального проміжку часу. Так, у Великій Британії час утримання особи в поліцейських

закладах є одним із «показників ефективності роботи поліції, і чим він коротший, тим вищий показник ефективності підрозділу.

У нас же особа, арештована судом, з метою участі в судових засіданнях регулярно доставляється до підрозділу поліції, де утримується протягом 10 днів, під час такого тривалого утримання відбуваються її контакти зі слідчими та оперативними працівниками, що об'єктивно є передумовою впливу поліцейських на таку особу» [23].

Таким чином, науковці вказують на рівні етапи розвитку адвокатури, але всі єдині, що з перших днів виникнення діяльність адвокатури направлена на захист прав і свобод громадян як платно так і безоплатно. На сьогодні чинне законодавство чітко визначає, що з моменту затримання особи, як-то в адміністративному порядку чи кримінальному, їй необхідно надання допомоги у захисті, у разі неможливості оплати, держава зобов'язана надати необхідну адвокатську допомогу, через центри безоплатної правової допомоги.

РОЗДІЛ 2

АДВОКАТУРА І АДВОКАТ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

2.1. Адвокатура – інститут забезпечення права на захист обвинувачення та надання правової допомоги

Права людини – явище історичне, оскільки їх розвиток завжди передбачав спадкоємність уявлень про право з погляду особи – учасника соціального життя. Тому рівень і характер розвиненості прав людини визначається рівнем розвитку держави і права в певному суспільстві. Аналіз витоків формування прав людини дозволяє зробити висновок, що їх слід розглядати в тісному взаємозв'язку історичного розвитку держави і права як певне суспільне явище.

Ефективна боротьба зі злочинністю не має сенсу без посилення гарантій прав особи, притягнутої до кримінального судочинства. Засудження невинуватої особи, спричинення їй фізичних і моральних страждань, призводить до того, що винна особа залишається не караною і може надалі продовжувати свою злочинну діяльність. Саме тому, забезпечення охорони суспільства від злочинних посягань поєднане з завданням охорони честі, свободи, недоторканності та інших законних особистих інтересів громадян.

Так, свого часу, Аристотель говорив про політичне право, котре можливе і має місце лише в державі. За Аристотелем, «...природне право можливе тільки як політичне право, а права людини – лише як права громадянина (члена полісу)» [25, с. 62].

Конституцію України визначено, що захист полягає у діяльності держави щодо охорони, заступництва особи та її невід'ємних благ від незаконних порушень та обмежень цих благ (прав, свобод та законних інтересів) (ст. 3, 10, 17, 25, 27 Конституції), у запобіганні таким порушенням

та обмеженням (ст. 29, 30, 31, 34, 39, 41, 42 Конституції) та у відшкодуванні шкоди, коли таким порушенням та обмеженням не вдалося запобігти (ст. 32, 50, 56 Конституції) [33].

Е. Пікар визначає: «Адвокатура створена не для насолоди тих, хто в ній перебуває, а для суспільного служіння, важкого, суворого і серйозного. Звертання до нас клієнтів не прохання, а вимога, від якої ми можемо тоді лише ухилитися, коли очевидно, що законна підтримка і суперечка з приводу їхніх вимог неможливі» [55].

Науковці класифікують осіб, які потребують захисту своїх прав: це особи, котрі зазнали шкоди (прямої або непрямой) від вчинення злочину: потерпілий, цивільний позивач, а також їх представники або правонаступники; суб'єкти права на захист від обвинувачення чи підозри: обвинувачений, підозрюваний, а також захисник, який подає юридичну допомогу цим двом суб'єктам кримінально-процесуальних правовідносин; особи, яких не обвинувачують, не підозрюють і щодо яких не припускають, що їм злочином завдано шкоди, але їх залучають до участі у слідчих та судових діях для одержання від них чи за їхньою участю інформації про обставини справи: свідки, власники приміщень та інші; особи, які беруть участь у процесі за своїми службовими обов'язками: судді, прокурори, слідчі, адвокати [54, с. 172].

Статтею 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [58], регулюється адвокатська діяльність і визначаються завдання адвокатської діяльності, особливу роль виділено при захисті особи у кримінальному провадженні.

Що стосується визначення поняття захист то стосовно правової сфери діяльності тлумачаться, як дія за значенням захищати; охорона, сторона, яка захищає обвинуваченого під час суду. «Захисник»: той, хто захищає когось, щось від нападу, замаху і т. ін.; той, хто відстоює на суді інтереси обвинуваченого. «Захищати»: обороняти, охороняти когось, щось від нападу, замаху, удару і т. ін.; стежити за недоторканістю чогось, багато робити для

цього; брати участь у судовому процесі, відстоювати інтереси обвинуваченого [62, с. 733].

Широке поняття та підхід до розуміння змісту захисника був запроваджений рішенням Конституційного суду України (від 16 листопада 2000 р. Справа № 1-17/2000) стосовно права вільного вибору захисника. Після цього наступним рішенням Конституційного суду України від 30 вересня 2009 р. № 23 було визначено, що коло суб'єктів надання правової допомоги та вимог стосовно захисника має визначатися в законах України. У свою чергу Пленум Верховного суду України від 24 жовтня 2003 р. № 8 своїм рішенням «Про застосування законодавства, яке забезпечую право на захист у кримінальному судочинстві» роз'яснив, що при вирішенні питання про наявність у фахівців у галузі права повноважень на здійснення захисту у кримінальній справі належить також з'ясувати, яким саме законом їм надано право брати участь у кримінальному судочинстві як захисникам. Верховний Суд України визнав правильною практику тих судів, які за відсутності спеціального закону не допускають таких фахівців до здійснення захисту у кримінальних справах [35, с.79-90.].

Чинне законодавство містить певні гарантії забезпечення права на захист, встановлює відповідні процедури, які дозволяють людині здійснювати право на захист особисто або звертатися за правовою допомогою до юристів.

Однак практика свідчить, що переважна частина населення не може самостійно здійснити своє право на захист і правову допомогу, коли така потреба виникає, звернутися ж до професіонала за правовою допомогою більшість не має можливості, зокрема матеріальної. У кримінальному провадженні, повноваження захисника на участь підтверджуються: свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю або ордером. Інших додаткових вимог в кримінальному провадженні не допускається [39].

Говорячи про діяльність то вона повинна бути спрямована на об'єкти, тобто відповідні суспільні відносини. У нашому випадку це відносини між слідчим, суддею, прокурором, адвокатом та особою яка притягується до відповідальності.

На думку, А. Іванищука об'єктом адміністративно-правового забезпечення судової гілки влади в широкому розумінні є суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення публічною адміністрацією належних умов для здійснення правосуддя суддями, надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам у системі судової гілки влади; у вузькому розумінні – це конституційно-правові норми, що визначають теоретико-правові засади функціонування судової гілки влади [27].

Науковець, В. Галуцько у своєму дослідженні вважає, що адміністративно-правове забезпечення діяльності слідчого – це визначена в нормативно-правових актах система завдань, функцій, повноважень, відповідальності, підслідності й адміністративної процедури діяльності слідчих підрозділів. Належне адміністративно-правове забезпечення, закріплене в законах і підзаконних нормативно-правових актах, є однією з основних умов забезпечення діяльності органів досудового розслідування. До системи адміністративно-правового забезпечення діяльності слідчого варто віднести не тільки розслідування кримінальних проваджень, а й координацію між правоохоронними органами щодо підбору, розстановки і виховання слідчих кадрів, підвищення їхньої кваліфікації та професійної майстерності, організацію відповідно до КПК та законів України розгляду і розв'язання скарг і заяв громадян, що надходять у зв'язку з провадженням досудового розслідування кримінальних правопорушень та повноваження, які є правовою гарантією забезпечення режиму законності в розслідуванні злочинів, гарантією захисту законних прав та інтересів громадян і держави. Учена пропонує визначити

адміністративно-правове забезпечення слідчої діяльності в системі судової влади як комплекс засад, форм і методів адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, адміністративних процедур стосовно забезпечення права осіб і якісне та своєчасне досудове розслідування кримінальних правопорушень шляхом розв'язання організаційно-правових питань щодо відбору, призначення й притягнення до дисциплінарної відповідальності слідчих публічної адміністрації та матеріально-фінансових функцій органів виконавчої влади [13].

Говорячи за діяльність адвокатів то їх діяльність, як і діяльність слідчих має декілька напрямків діяльності, вони також використовують широке коло заходів і методів направлених на захист підзахисних, застосовують велику кількість нормативних документів тощо.

Розглядаючи роботу слідчих то у них на першому місці визначено, захист суспільства від кримінальних правопорушень, по друге, ефективна участь у захисті особи, по третє, це дотримання прав, свобод і законних інтересів всіх учасників кримінального провадження, у четвертих це- повне та неупереджене досудове розслідування кримінальних правопорушень, і по п'яте, вжиття всіх заходів для забезпечення відшкодування збитків, завданих кримінальними правопорушеннями [28].

Через функції досудового слідства розкривається його соціальне призначення, роль і місце у правоохоронному механізмі держави. Функції досудового слідства визначають його тип, закономірності становлення й розвитку. Більше того, правильне усвідомлення сутності функцій досудового слідства важливе для практики державно-правового будівництва, оскільки структура органів досудового слідства формується, а механізм слідчої діяльності функціонує відповідно до розвитку функцій досудового слідства.

Таким чином, ми визначаємо, що основна функція діяльності слідчого при розслідуванні кримінальних проваджень є усебічне, повне й неупереджене розслідування обставин правопорушення (кримінального проступку чи злочину), виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого та дотримання прав і свобод всіх учасників. Однак при великій кількості кримінальних правопорушень слідчий може допустити помилки які повинен виявити та вжити заходи щодо їх усунення захисник. На сьогодні у нашій державі існує надання правової допомоги яка є безоплатною.

Таку, безоплатну вторинну правову допомогу в Україні [59] надають центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які діють в усіх регіонах, їх діяльність поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Цим же законом визначено, що суб'єктами надання правової допомоги, виступають адвокати, адвокатське бюро або адвокатське об'єднання, а безоплатної правової допомоги: «органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; фізичні та юридичні особи приватного права; спеціалізовані установи; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом; адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору [59].

Особа письмово заключає з адвокатом договір про надання правової допомоги з певної причини. За загальним правилом, такий договір укладається в письмовій формі, проте в деяких випадках він може укладатися й усно.

Після чого адвокату виписується ордер, який посвідчує повноваження адвоката. Цей ордер є підставою допуску адвоката до кримінального провадження. З перших хвилин допуску адвокат має

право зустрічі та конфеденційної розмови із своїм підзахисним та ознайомитися з матеріалами провадження у частині підозри або обвинувачення останньому. Однак, чіткий перелік таких матеріалів відсутній, виходячи із особистої суб'єктивної точки зору слідчий самостійно вирішує, який обсяг матеріалів надавати, що ускладнює практичну реалізацію цього права, так як в кожному провадженні різний обсяг документів, якими обґрунтовується рішення про застосування запобіжного заходу або притягнення особи як підозрюваного чи обвинуваченого. Як правило, слідчий(дізнавач) представляє витяг із єдиного реєстру досудових розслідування про початок слідства, постанову про притягнення особи у якості підозрюваного чи обвинуваченого, протокол допиту відповідної особи та протокол затримання особи, у порядку ст.208 Кримінального процесуального кодексу України, іноді надає протокол огляду місця події.

У разі виявлення порушень адвокат відразу ж має право заявити клопотання (усно чи письмово) про усунення виявленого порушення. У законі відсутні дані про те, що слідчий повинен обов'язково його долучати до матеріалів провадження, однак на практиці, якщо таке клопотання пройшло реєстрацію в канцелярії відповідного органу то має долучатися до інших матеріалів.

На сьогодні серед науковців та практиків відбувається активний спір щодо введення відповідальності за часткове виконання такого клопотання або його ігнорування. У своїй більшості слідчі дуже різко виконують їх виконують у повному обсязі, мотивуючи це тим що воно не має достатньо підстав для проведення слідчих дій, що у ньому зазначено.

Окрім того, на практиці залишається проблемою отримання витребуваної інформації адвокатами з державних органів влади, органів місцевого самоврядування та інших установ, навіть у випадках коли ця

інформація має суттєве, істотне значення у доказовій базі щодо невинності підзахисного.

Як правило особи, що проводять досудове розслідування та адвокат перебувають у різних площинах кримінально-процесуального законодавства. Слідчий майже завжди займає обвинувачений ухил під час розслідування, а не нейтральну сторону просто здобуваючи доводи та факти саме вчинення певною особою конкретного злочину, а адвокат навіть при наявності доводів про вчинення особою злочину - завжди на стороні підзахисного.

Під час проведення необхідних слідчих дій, дізнавач або особа, яка проводить дізнання, слідчий зобов'язані своєчасно повідомляти адвоката про дату, час і місце їх проведення. У разі неявки адвоката така дія може бути проведена лише за умови, що підозрюваний або обвинувачений не заперечує у її проведенні. Обов'язок адвоката також своєчасно повідомляти про свою відсутність та причини дізнавача чи слідчого.

Крім того, адвокат у кримінальному провадженні повинен по можливості виявити всі відомості про особу підзахисного та усувати наявні протиріччя, що стосуються характеристики особи, зокрема, шляхом з'ясування характеру взаємовідносин між особами, які її дають, характеристику та його підзахисним, особу котрого характеризують. Для отримання в повному обсязі матеріалу, який характеризує підзахисного, захисник повинен сформулювати перед особою, що надає такий матеріал (характеристику, довідку тощо), питання, характер яких залежатиме від того, що конкретно хоче виявити захисник (невинуватість особи, мотиви злочину, його умови, позитивні риси особистості тощо).

Спільно із підзахисним адвокат вибудовує лінію захисту у кримінальному провадженні, дає роз'яснення щодо сутності підозри або обвинувачення, роз'яснює зміст відповідних статей кримінального та

кримінально-процесуального закону. Особливої уваги потребують неповнолітні підзахисні, які не завжди розуміють вчинене та що від них вимагається в силу своїх психолого-психічних здібностей.

Як недолік слід зазначити певну односторонність законодавства. Так якщо у кримінальному процесуальному кодексі чітко прописаний механізм захисту підозрюваного або обвинуваченого то, що стосується потерпілого, який також може потребувати кваліфікованої допомоги такий механізм відсутній, значно урізані права, тому потерпілий позбавлений права на обов'язкову участь у справі професійного захисника(особливо за рахунок держави), а його процесуальні права безумовно є значно вужчими, незважаючи на пріоритетність захисту його інтересів.

І зовсім такі права відсутні у свідка, який також іноді може потребувати правової допомоги. Особливо якщо свідком виступає малолітня або неповнолітня особа і не завжди законний представник або педагог надасть ту допомогу, яку надасть саме захисник.

Таким чином, виходячи із вищевикладеного приходимо до висновку, що адвокат у кримінальному провадженні є самостійним суб'єктом, діє тільки в інтересах підзахисної особи, самостійно обирає засоби захисту, методіку і тактику можливої поведінки.

2.2. Принципи діяльності адвокатів при захисті у кримінальних провадженнях та діяльності адвокатури в Україні

Протидія злочинності є, була і залишається одним із пріоритетних і складних завдань, вирішення якого є можливим лише за умови сумісної та злагодженої роботи органів і підрозділів, першочерговою функцією яких є запобігання, попередження, розкриття

та розслідування кримінальних правопорушень, а також надання відповідної захисної функції.

В основні будь-якої діяльності лежать принципи, як основні механізми виконання будь-яких правових норм, не є виключенням і адвокатська діяльність. Юристи вважають, що принципи спрямовують розвиток і функціонування всієї правової системи; зумовлюють напрями правотворчої, правозастосовної та іншої юридичної діяльності, виступають найважливішим критерієм законності дій громадян, посадових осіб та інших суб'єктів права, сприяють подоланню прогалин у праві, впливають на рівень правосвідомості в суспільстві [21, с. 193].

Діяльність адвокатів неможлива без виконання та дотримання принципів. Оскільки саме їх діяльність спрямована на захист людських цінностей.

У разі необхідності кожна особа має право на отримання правової допомоги. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [33].

Т. Добровольська досліджуючи принципи кримінального процесу вказувала, що якщо ми хочемо знати, який кримінальний процес держави, ми повинні встановити, які принципи визначають сутність процесу; якщо ми хочемо знати, яка політична і правова природа діяльності органів слідства, прокуратури і суду тієї або іншої держави, ми повинні вивчити цю діяльність під кутом зору реалізації в ній основ кримінального судочинства даної держави; якщо ми хочемо знати, в якому напрямі розвиватиметься кримінальний процес і окремі норми чинного процесуального законодавства, ми повинні вивчити і науково обґрунтувати шляхи і перспективи розвитку перш за все основних, принципів положень» [18, с. 5].

На сьогодні в Україні права на захист від обвинувачення та надання гарантованої правової допомоги здійснює адвокатура, як в органах досудового розслідування (діданні) так і при вирішенні справ у

судах, а також при вирішенні інших питань у державних органах. До гарантій права на захист у кримінальному провадженні, що стосується підозрюваного (обвинуваченого) відноситься: презумпція невинуватості, яка заключається у тому, що необхідність у доказуванні покладено на обвинувача, також будь-які сумніви також тлумачаться на користь підозрюваного (обвинуваченого); не приймаються до уваги недопустимі докази; заборонено погіршувати правове становище особи, яку виправдали або вже засудили; право на оскарження в апеляційному й касаційному порядку вироку та інших судових рішень.

Особи, що проводять досудове розслідування повинні забезпечити підозрюваному (обвинуваченому) можливість особисто обстоювати свої інтереси у кримінальному провадженні всіма можливо допустимими засобами і способами або надати можливість скористатися допомогою захисника. У разі невиконання вищевказаних вимог це є порушенням кримінального процесуального закону, що може потягти за собою визнання проведення всіх дій незаконними та скасуванням вироку. Право на захист у першу чергу мають особи, які вчинили суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність (підозрюваний, обвинувачений, засуджений, виправданий), та інші учасники кримінального провадження, які можуть також потребувати такого захисту як-то потерпілий, свідок тощо.

Адвокатура України є добровільним професійним громадським об'єднанням, що має згідно з «Конституцією України сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, подавати їм іншу юридичну допомогу».

У Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [58] визначено основні принципи адвокатської діяльності.

Словник української мови дає такі тлумачення слова «принцип»:

1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і таке інше; засада, основний закон якої-небудь точної науки; 2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін.; 3) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці; канон [63].

Юридичну природу принципів Ю.Битяк розкриває як вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується та функціонує відповідна система та її зміст. За межами соціальної активності та практичної діяльності суб'єктів принципи не можуть бути сформовані й закріплені, а тим більше реалізовані [6]. А, словник іншомовних слів визначає слово «принцип» як основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеології; засаду; особливість, покладену в основу створення або здійснення чогось; переконання, норму, правило, яким керується хтось у житті й поведінці [62].

Тобто, виходячи із вищевказаного, ми вважаємо, що принципи в своїй основі містять норми закону за допомогою яких можна впливати та керувати поведінкою іншої особи не порушуючи при цьому їх права.

Крім того, окремі принципи організації та діяльності адвокатури викладено в цілій низці міжнародно-правових документів: Резолюції 78(8) Комітету міністрів Ради Європи про юридичну допомогу і консультації від 2 березня 1978 р., Рекомендації R(81)7 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя від 14 травня 1981 р., Рекомендації R(84)5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення судової системи, від 28 лютого 1984 р.; Загальному кодексі правил для адвокатів

країн Європейського Співтовариства, ухваленому в жовтні 1988 р.; Рекомендаціях R(2000)21 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи про свободу здійснення професійних адвокатських обов'язків від 25 жовтня 2000 р. тощо.

Відповідно до українського законодавства адвокат здійснює адвокатську діяльність на всій території України та за її межами, якщо інше не передбачено міжнародним договором. Може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання. Адвокат іноземної держави здійснює адвокатську діяльність на території України відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»[58].

Виходячи із норми цієї статті всі вищеперераховані принципи виходять із засад Конституції України, у якій за основу взято декларацію прав людини, де утверджується принцип рівності перед законом.

Так, принцип верховенства права полягає у тому, що здійснення та надання адвокатської допомоги особам здійснюється тільки у відповідності до норм національного та міжнародного права у спосіб, передбачений законодавством. Цей принцип набуває особливого значення, так як адвокати спрямовують та неухильно дотримуються у своїй діяльності, загально визнаних, як у всьому світі так і України, основних пріоритетів, а саме прав і свобод людини і громадянина, з метою недопущення свавілля та беззаконня.

Науковці стверджують, що принцип гарантованості конституційних прав і свобод, неможливість їхнього скасування, звуження змісту й обсягу дозволяють лише обмеження в сфері діяльності кримінального судочинства. При цьому потрібно зазначити, що таке конституційне право особи, як право на судовий захист, не може бути обмежене. Невід'ємність права на судовий захист дозволяє забезпечити доступність судового захисту. Учені аргументовано вказують, що судовий захист може стати ефективним за умови

«доступності і самостійності» судової влади, ефективної діяльності органів досудового слідства і судового контролю за дотриманням законності в їхній кримінально-процесуальній діяльності [36].

Принцип законності у професійній діяльності адвоката є обов'язковим та неухильним для дотримання. Він повинен при захисті застосовувати знання, давати поради клієнту щодо його захисту тільки в межах дотримання закону. Так, адвокат зобов'язаний не перешкоджати встановленню істини у провадженні. Забороняється схилити потерпілого, свідка чи інших осіб до зміни показів на користь підозрюваному, обвинуваченому, схилити уповноважених осіб, слідчого, прокурора, суддю чи експерта до прийняття рішень чи надання неправдивого висновку, чи фальсифікації доказів у провадженні, до затягування розслідування чи судового розгляду на користь підзахисного. Окрім того він може одночасно захищати двох і більше підозрюваних, обвинувачених чи підсудних, якщо інтереси захисту одного з них суперечать інтересам захисту іншого.

Принцип незалежності у діяльності адвокатури полягає у тому, що особа, у першу чергу добровільно вирішила обрати професію адвоката, виконавши при цьому ряд вимог встановлених законодавцем. По друге-адвокат при здійсненні захисту особи, особливо у кримінальних провадженнях обирає самостійно поведінку захисту, тобто якими законами буде керуватися, яку доказову базу надавати тощо. Крім того, не повинно бути впливу на адвоката з боку у першу чергу, слідчого та інших зацікавлених осіб.

Адвокат незалежно, приймаючи участь у кримінальному провадженні обирає методи та способи ведення захисту та поведінки підзахисного, надання конфіденційної допомоги.

Заборонено здійснювати будь-які перешкоди у діяльності адвоката, а саме залякувати перешкоджати отриманню інформації, тощо.

Без згоди адвоката заборонено оглядати, розголошувати дані чи вилучати документи, що пов'язані з виконанням доручення. А також забороняється, без санкції відповідного прокурора, прослуховування телефонних розмов адвокатів у межах здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Крім того в умовах переходу країн до електронних систем має бути забезпечений захист звичайної та електронної системи адвокатського діловодства, а також захист від втручання в електронні засоби зв'язку й інформаційні системи, що використовуються адвокатами [68, с. 12].

Що стосується принципу конфіденційності то він є однією із умов у відносинах адвокат клієнт, без яких є неможливим належне надання правової допомоги.

Принцип конфіденційності полягає у тому що, адвокат не має права розголошувати інформацію яка стала йому відомою від клієнта, крім того адвокат має право самостійно здійснити зустріч із підзахисним до моменту першого його допиту тощо. Гарантією цьому є встановлення можливості таких побачень без обмеження їх кількості й тривалості. Хоча порядок, відповідно до якого захисник для одержання побачення з підзахисним, взятим до суду під варту, повинен одержати дозвіл судді, що його, хоч він уже скасований, у деяких слідчих ізоляторах вимагають і дотепер. Не викликає сумніву, що захисник може зустрічатися й розмовляти з підсудним без яких-небудь обмежень як до суду, так і в процесі судового розгляду. Замість дозвільного порядку використання своїх прав захисник повинен, нарешті, мати повну самостійність і незалежність. Реалізація його прав не може залежати від розсуду будь-яких осіб (слідчий, суддя та ін.) [4, с. 11].

Таким чином, діяльність адвокатури як будь-якого органу базується на основних принципах, що витікають із конституції, як

основного закону України та норм національного та міжнародного права у спосіб, передбачений законодавством.

У Хартії основоположних принципів діяльності європейських адвокатів підкреслюється, що «у суспільстві, яке ґрунтується на верховенстві права, адвокат виконує особливу роль. Обов'язки адвоката не обмежуються сумлінним виконанням того, що йому доручено виконувати в межах, дозволених законом. Адвокат має слугувати інтересам правосуддя, а також тим, чиї права і свободи йому довірено утверджувати й захищати. Обов'язком адвоката є не лише представляти справу клієнта, а й бути його радником. А тому повага до професійної діяльності адвоката є суттєвою умовою для утвердження верховенства права і демократії у суспільстві» [73].

Адвокат повинен як у своїй професійній діяльності «бути чесним і порядним; не вдаватися до омани, погроз, шантажування, підкупу, використання тяжких матеріальних чи особистих обставин інших осіб або інших протизаконних засобів для досягнення своїх професійних чи особистих цілей; поважати права, законні інтереси, честь, гідність, репутацію та почуття осіб, з якими він спілкується в різних відносинах» [57].

Принцип гуманізму, проявляється «у конституційних завданнях адвокатури щодо забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги. Існування адвокатури як інституту правової системи, який покликаний професійно захищати права і свободи людини, представляти інтереси громадян у різних організаціях та перед фізичними особами, свідчить про особливу гуманну роль цієї інституції. У Правилах адвокатської етики особливо підкреслюється саме цей аспект адвокатської діяльності, побудований на принципі гуманізму — функціональне навантаження адвокатури, специфіка цього інституту обумовлюють необхідність збалансування служіння адвоката інтересам окремого клієнта із служінням інтересам суспільства в цілому» [51].

Російський процесуаліст І.Фойницький, вказував, що 1. Сам обвинувачений, захоплений кримінальним переслідуванням, нерідко впадає в такий пригнічений стан, до такої міри хвилюється, що не може дати собі ради з приводу як самого обвинувачення, так і обставин справи. Чому у такому разі допомога третього особи може бути вкрай необхідною і щонайменше корисною в інтересах з'ясування істини. 2. Якщо в процесі обвинувальні функції встигли уже виділитися в особливо організований інститут прокуратури, необхідно дати відповідну організацію й захистові, інакше юридично утворений, досвідчений представник державного обвинувачення матиме проти себе слабкий, недосвідчений захист [72, с. 62-63.].

Не обійтись без принципу змагальності, який дуже важливий при розслідуванні кримінального провадження. На нашу думку, дуже вдало, з цього приводу, визначаючи його зміст Ю. Хоматов, зазначив, що в структуру доцільно включити наступні елементи: розвиток кримінально-процесуальної діяльності неможливий як без обвинувачення, так і без захисту; наявність сторін у процесі та процесуальна рівноправність як сторін, так і суб'єктів, які їх представляють; відмова прокурора від обвинувачення і від вимог про засудження підсудного є обов'язковою для суду лише у тих випадках, коли проти цього не заперечує потерпілий; незв'язаність суду обвинувальним висновком (скаргою потерпілого) і позицією захисту; активна роль суду у захисті прав і законних інтересів особи та правова заборона суду за власною ініціативою витребувати обвинувальні докази [74, с.39]. А, науковець Н. Буланова вказувала, що засада змагальності саме у досудових стадіях найбільш повно реалізується при розгляді судом подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, оскільки у цьому випадку функції обвинувачення, захисту й вирішення справи відокремлені одна від одної, сторони обвинувачення та захисту мають рівні процесуальні можливості для відстоювання своєї позиції перед судом [10, с.103].

Дійсно захиснику та його підзахисному надається подання про взяття під варту для можливості оскарження цього рішення в суді або у вирішенні судом питання про продовження строку тримання під вартою. Крім того, надається можливість адвокату встановити обставини, що спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують або виключають їх кримінальну відповідальність шляхом збирання відомостей про факти, що можуть використовуватися як докази у справі, а також можливість подавати докази, приймати участі у слідчих діях, з'ясовувати питання під час виконання тієї або іншої слідчої дії.

Збирати відомості про факти адвокат може їх виявляти чи розшукувати як самостійно, так і за допомогою детективів, що є на сьогодні новим у чинному законодавстві. Слід зауважити, що на сьогодні в Україні ще не прийнято закону про детективів, хоча такого суб'єкта вже зазначено у кримінальному процесуальному кодексі, як такого, що має право проводити розслідування.

Надаючи юридичну допомогу обвинуваченому у виявленні обставин, що виправдують його, захисник зобов'язаний використовувати всі зазначені в законі засоби та способи захисту, спираючись на принципи професійного захисту в кримінальних справах. Правовою й моральною підставою захисту є принцип захисту з позиції презумпції невинуватості. Якщо підсудний не визнає себе винним, захисник не вправі обрати протилежну позицію, виходячи з його винності. З цього приводу Д. Ігнатов, розглядаючи тактика професійного захисту в кримінальних справах, розуміє як підсистему криміналістичної тактики, яка складається із системи розроблених на основі наукових положень криміналістичної тактики відповідних засобів (прийомів, комбінацій, операцій, рекомендацій) допустимого і раціонального подання, дослідження і використання адвокатом-захисником доказової інформації, що виправдовує підзахисного чи пом'якшує його відповідальність, які забезпечують права і інтереси останнього в умовах

потенційної чи реальної, безпосередньої чи опосередкованої тому протидії зі сторони осіб і організацій, що протистоять захиснику при реалізації ним своєї кримінально-процесуальної функції [24, с. 16].

Принцип доступності правової допомоги, особливо безоплатної, полягає в реалізації наданої законом можливості суб'єктам права на безоплатну правову допомогу у забезпеченні реалізації прав і свобод людини і громадянина. Цей принцип спрямований на аудиторію, яка проживає на різних територіях, а також може знаходитись у різних адміністративно-територіальних одиницях, оскільки у жителів сіл, селищ, і міст виникають різноманітні питання, для отримання відповідей на які необхідно звертатися до фахівців.

Ряд вчених, називають ряд інших принципів, так наприклад, Т. Омельченко, визначає наступні принципи діяльності адвокатів: а) незалежність; б) дотримання законності; в) домінантність інтересів клієнтів; г) неприпустимість представництва клієнтів із суперечливими інтересами; д) конфіденційність; е) компетентність і добросовісність; є) чесність і порядність; ж) повага до адвокатської професії; з) культура поведінки [51, с. 92 – 98].

Однак на нашу думку, це дещо обмежує повне коло діяльності адвокатів, особливо що стосується захисту підозрюваних або обвинувачених у кримінальних провадженнях.

Так, дійсно погоджуючись із вченими, вищеназвані принципи є загальними, але на нашу думку існують ряд спеціальних принципів, що характерні саме для адвокатської діяльності.

Так, наприклад, ми вважаємо, що необхідно ще додати принцип державного фінансування, у частині надання безоплатної правової допомоги, принцип професійності, у разі участі адвоката у кримінальному провадженні за призначенням та у разі звільнення від оплати юридичної допомоги через малозабезпеченість особи.

Принцип дисциплінарності проваджень відносно адвокатів, що вчинили дії несумісні з вищенаведеними принципами та інше.

Принцип забезпечення якості правової допомоги означає, здатність задовольняти потреби суб'єктів права на правову допомогу відповідно до їх призначення, така допомога може надаватися по телефону, через інтернет-сайти, веб-сайт, пошту чи електронну пошту, skype, тощо але вона має бути якісною, її можуть надавати лише фахівці, які мають не лише знання, а й навички вирішення правових питань на практиці.

Принцип прогнозування важливу роль відіграє у прийнятті рішення щодо тактики захисту адвокатом підзахисного, особливо у випадках коли свідчення надаються неправдиві з боку свідка або потерпілого. Задаючи питання свідку, адвокат повинен передбачити, якого роду відповідь він може отримати. При проведенні ставки віч-на-віч адвокат повинен упевнитись у законності її проведення, може також визначати та ставити необхідні запитання учасникам, однак він має усвідомлювати, що слідчий має перевагу, адже він веде допит, спрямовує його у потрібне русло тому адвокат повинен підготуватися, обговоривши питання можливої слідчої дії з підозрюваним, обвинуваченим. Але, ставлячи свої запитання, він повинен точно знати, що можлива несприятлива відповідь, тому питання непотрібно задавати або підстрахуватися.

На нашу думку, важливим є принцип додатковості проведення слідчих дій. Участь адвоката у додаткових слідчих діях, має певну специфіку. Оскільки при провадженні додаткових слідчих дій присутній адвокат вправі через слідчого задавати питання свідку, потерпілому, експерту, спеціалісту та обвинуваченому, а також клопотати про занесення до протоколу обставин, які мають значення для провадження, особливо у частині що стосується його підзахисного і направлені на повне або часткове спростування обвинувачення, виключення чи

пом'якшення кримінальної відповідальності. Це дозволить адвокату додатково сформулювати позицію захисту у провадженні, надавати та заявляти слідчому клопотання, у якому вправі ставити питання про закриття такого провадження, виключення з обвинувачення окремих епізодів, необхідність перевірки нової версії, тощо, а також встановити обставини, які повністю або частково спростовують обвинувачення, виключають чи пом'якшують кримінальну відповідальність формуючи позицію захисту для викладення суду. В суді адвокат має право ставити перед судом питання про потребу перевірки причин, з яких не були виконані слідчі дії, необхідність яких може значно вплинути на винесення вироку.

Немаловажливим в діяльності адвокатів є принцип апеляційного оскарження основним завдання якого є дати новому судовому розгляду додаткову гарантію справедливості винесеного судового рішення, реалізації права на судовий захист. Так, в апеляційному порядку переглядаються рішення, що не набрали законної сили, апеляційна інстанція переглядає рішення з питань факту та права.

Принцип дотримання норм професійної етики передбачає добровільне виконання адвокатами дій, з метою забезпечення виконання своїх обов'язків. У разі порушення або недодержання адвокатами цих правил може наставати покарання, аж до застосування дисциплінарних санкцій.

Таким чином, у своїй діяльності адвокат застосовує широкий спектр як загально визнаних (законність, гуманість, конфедеральність) так і спеціальних (додатковість, етики, апеляційного оскарження) принципів, які направлені на недопущення незаконного проведення досудового та судового розслідування, притягнення особи до кримінальної відповідальності.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Відповідальність адвокатів за неналежне виконання своїх обов'язків при захисті осіб у кримінальному провадженні

Філософська категорія, згідно зі словником української мови «відповідальність» – це покладений на когось, узятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова [63]. Відповідним чином можемо говорити про два види поведінки – правомірну та неправомірну.

Серед науковців існують різні підходи щодо визначення поняття відповідальності, його розглядають у широкому-правовому, з точки зору адміністративного, кримінального права тощо. Однак відповідальності не буде якщо особа не буде порушувати покладений на неї обов'язок. Так, юридичний обов'язок визнають як це міру необхідної поведінки, що є гарантією реалізації суб'єктами наданих їм прав. Це об'єктивно необхідна та можлива поведінка, що забезпечує реальність можливостей, наданих суспільством і державою окремій особі. У разі позитивного ставлення особи до необхідності виконання покладених на неї обов'язків їх реалізація настає лише за певних умов, що передбачені правовою нормою [22].

Тобто, кожна особа виконанні покладених на неї обов'язків, у нашому випадку адвокат має діяти на підставі, в обсязі та у спосіб, що передбачений законами та підзаконними актами, на засадах законності, чесності, відкритості, справедливості, відповідальності.

Виходячи з того, що адвокат є спеціальним суб'єктом, який при виконанні своїх професійних обов'язків не перебуває у відносинах підлеглості, а також того, що його професійні обов'язки як адвоката поширюються на дотримання ним не лише норм права, а й положень

професійної етики, у науці відповідальність адвоката пропонується називати професійною. Існують думки щодо професійної відповідальності адвоката як сукупності усіх «класичних» видів відповідальності (дисциплінарної, кримінальної, адміністративної та цивільної) [41, с. 50–51].

Однак у своєму дослідженні Обрізан Н.М. вказувала, що етичним аспектам діяльності захисника завжди приділялась увага в юридичній літературі. Деякі вчені вважали, що питання адвокатської етики у принципі не існує. Та вона не погоджувалась із точкою зору, М.Строгович, який на її думку, помилково писав: “Поняття адвокатської етики не можна визнати вдалим. Воно може послужити підставою до висновку, що існує якась особлива адвокатська етика, відмінна від загальної етики, від моралі, моральності, що у адвоката своя етика, своя мораль, відмінна від етики і моралі інших людей”. Хоча тут же зазначається, що про адвокатську етику може йтися лише в дуже умовному розумінні, як про застосування загальних норм моральності до спеціальних питань діяльності захисника. Там, де те або інше питання урегульоване законом, там усе досить просто: захисник, як і будь-який учасник процесу, повинен дотримуватися закону, керуватися ним і не допускати порушення закону, не відступати від нього. У законі визначені тільки основні форми процесуальної діяльності захисника, його головні завдання і прийоми. Всі інші питання діяльності захисника не можуть вирішуватися законом. Рішення щодо вибору засобів і методів захисту, встановлення правильних взаємовідносин захисника зі слідчим, суддею, зі своїми процесуальними опонентами (прокурором, потерпілим, цивільним позивачем, їх представниками), зі своїми підзахисними (підозрюваним, обвинуваченим, підсудним), захиснику доводиться приймати самому, за своїм розсудом, по совісті, відповідно до розуміння обов’язку захисника. Неможливо заздалегідь і у загальному вигляді установити всі правила, якими повинний керуватися

захисник, не можна в процесуальному плані створити якийсь “кодекс адвокатської етики” або що-небудь на зразок цього [53].

При обов’язковому складанні адвокатом присяги, він бере на себе певні обов’язки, щодо дотримання верховенства права, законності, незалежності та конфіденційності, правил адвокатської етики, чесно і сумлінно забезпечувати право на захист і надавати правову, з високою відповідальністю виконувати обов’язки. За невиконання або неналежне виконання яких настає юридична відповідальність й позбавлення статусу адвоката [58].

Адвокат має право вчиняти будь-які дії, що не заборонені законом, правилами етики та договором про надання правової допомоги, які потрібні для належного надання правової допомоги.

Таким чином, чинне законодавство не знає будь-яких обмежень для захисника. Навпаки, зобов’язує його використовувати всі зазначені у законі засоби і способи захисту для з’ясування обставин, що виправдовують обвинуваченого (підозрюваного) або пом’якшують його відповідальність. Неприпустимі лише незаконні засоби, методи, прийоми захисту. Актуальність професійної етики для захисника обумовлена і тим, що дуже багато відносин, у які він змушений вступати при виконанні своїх обов’язків, і види діяльності, не урегульовані правом. У сфері кримінального захисту такими є взаємовідносини захисника з підзахисним і його близькими, зі свідками, потерпілими, а також з іншими учасниками процесу, питання тактики і методики захисту. Відсутність правових регуляторів у цих і подібних випадках не можна розглядати як результат прогалин у праві. Є відносини, що або недоцільно, або неможливо врегулювати правом у силу їх багатогранності й індивідуальної неповторності. Недоцільно тому, що високий ступінь регламентації поведінки звужує можливість прояву індивідуальності і самостійності людини, збіднюючи також діяльність останньої та її результати.

Неможливо тому, що норми права у принципі втрачають здатність бути регуляторами поведінки, коли не можна заздалегідь чітко визначити межі дії особистості у тій або іншій ситуації. Можливість таких ситуацій у процесуальній діяльності захисника законодавець враховує, надаючи йому широку самостійність у виборі засобів і методів захисту, у використанні процесуальних прав [53].

Науковець, Ю. Стецовський вказував, що «Право і обов'язок є особливими мірами можливої і належної поведінки. Вони взаємообумовлені, не здатні існувати ізольовано, і єдність прав та обов'язків – необхідна ознака права на захист. Суб'єктивному праву обвинуваченого на захист завжди кореспондують обов'язки державних органів, які є учасниками кримінального судочинства. Без здійснення цих обов'язків право на захист перетворюється з визначеної законом міри володіння конкретним соціальним благом на примарне, бажане благо, на фікцію» [66, с. 11].

Говорячи про притягнення адвоката до відповідальності, зазначаємо, що може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку, до якого відноситься : порушення правил адвокатської етики; розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; порушення вимог несумісності; порушення присяги адвоката України тощо.

Таким чином аналізуючи вище викладе приходимо до висновку, що адвокати можуть бути притягнуті до відповідальності. Частково розглянемо кожний із напрямків відповідальності. Так виходячи із загального розуміння, юридична відповідальність, на нашу думку, широко висвітлила це поняття науковець Т. Грек, яка назвала її є важливим елементом правового регулювання суспільних відносин,

сутність якого полягає в цілеспрямованому впливі на поведінку індивідів за допомогою юридичних засобів. Завдяки цьому комплексному впливу стає можливим гідне впорядкування суспільних відносин, надання їм певної системності та стабільності, уникнення різких загострень соціальних конфліктів, максимально можливе втілення принципів соціальної справедливості [17, с. 42].

Не може бути притягнуто адвоката до дисциплінарної відповідальності якщо не було вчинено дисциплінарного проступку у разі винесення судом рішення не на користь клієнта, скасування або зміна судового рішення у провадженні де він здійснював захист або надавав правову допомогу.

В Україні дисциплінарне провадження проти адвокатів здійснює дисциплінарна палата кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Окрім, притягнення адвоката як і будь-якої особи до загальновідомих відповідальностей (дисциплінарної, адміністративної та кримінальної), до нього може бути застосована в рамках дисциплінарного провадження ще спеціальна відповідальність, як-то зупинення дії свідоцтва про заняття адвокатською діяльністю, анулювання свідоцтва, попередження.

Що стосується притягнення адвоката до адміністративної відповідальності то на сьогодні, законодавець визначає лише три склади правопорушень, за якими його можна притягти, а саме: за статтями КУпАП: 185³ «Прояв неповаги до суду», статтею 185⁶ «Невжиття заходів щодо окремої ухвали суду чи окремої постанови судді, подання органу дізнання, слідчого або протесту, припису чи подання прокурора», статтею 185¹¹ «Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист» [30].

Науковець В. Копейчиков, виокремлює адміністративну відповідальність та її до особливостей і водночас відмежовують її від інших видів юридичної відповідальності, він вважає, що потрібно

віднести такі: адміністративна відповідальність устанавлюється законами й підзаконними актами чи їхніми нормами про адміністративні правопорушення, дисциплінарна – законодавством про працю, а також іншими законами, підзаконними актами, що встановлюють особливості положення окремих категорій працівників; матеріальна відповідальність – законодавством про працю, цивільним законодавством, а в окремих випадках – і нормами адміністративного права; в основі адміністративної відповідальності лежить адміністративне правопорушення, кримінальної відповідальності – злочин, дисциплінарної – дисциплінарний проступок, матеріальної – спричинення матеріальної шкоди; суб'єктами адміністративної відповідальності постають як фізичні особи, так і колективні утворення, а кримінальної відповідальності – тільки фізичні особи; особливість адміністративної відповідальності полягає в тому, що адміністративні стягнення накладаються спеціально уповноваженими органами виконавчої влади й посадовими особами чи суддями; кримінальне покарання накладається виключно судами [34, с. 104].

Крім того, дуже широкий спектр статей за якими адвокати можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Так, адвокат притягується за правопорушення, передбачені статтею 232 КК України «Розголошення комерційної або банківської таємниці», статтею 358 КК України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів», статтею 387 КК України «Розголошення даних досудового слідства або дізнання; статтями 397, 398, 399 та 400 [37].

Законодавець певним чином обмежив дії відповідальним осіб, щоб унеможливити порушення закону та незаконного притягнення адвоката до відповідальності. Так, слідчий тільки за погодженням з прокурором може звернутися з поданням до голови апеляційного суду за місцем провадження слідства про накладення арешту на

кореспонденцію чи зняття інформації з каналів зв'язку, що стосується адвоката»(ст.187 КПК). Голова суду або заступник розглядає подання, вивчає матеріали справи, при необхідності вислуховує слідчого, вислуховує думку прокурора, після чого залежно від підстав для прийняття такого рішення виносить постанову про накладення арешту на кореспонденцію чи зняття інформації з каналів зв'язку або про відмову [38].

Законодавством «забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом; не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката» [58].

Тим самим за вчинення професійних правопорушень адвокат притягується до цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності.

Таким чином, всі без винятку учасники кримінального процесу (слідчий, оперативник працівник, прокурор, суддя), повинні дотримуватися певних правил професійної етики. Особливу важливість ці правила мають для захисника, адже за родом своєї діяльності він змушений постійно працювати з людьми, які тим чи іншим чином порушили закон, і при цьому захисник повинен бути на боці саме порушника закону. Тому з морального боку ця робота є складною та морально виснажливою. Здійснення захисту є важливим професійним обов'язком адвоката тому необґрунтована відмова від прийняття на себе захисту є неприпустимою.

3.2. Проблемні питання та шляхи їх вирішення в діяльності адвоката

Упродовж останніх років, а саме починаючи з 2015 року серед політиків дуже гостро стоїть питання щодо реформування адвокатури. Сьогодні адвокатура створена як професійна організація адвокатів і відіграє важливу роль у лобіюванні їх інтересів.

Саме політики мають бажання насаджати свій вплив на діяльність адвокатури. Крім того, на сьогодні в Україні склалася ситуація, коли нерідко захисники знаходяться на постійному утриманні злочинних угруповань, і значна матеріальна залежність змушує їх до активних дій, спрямованих на приховування протиправної діяльності.

На думку В. Мерцин, саме українська адвокатура може стати прикладом для оздоровлення та повернення вагомої ролі адвокатури і в глобальному суспільстві, що, без сумніву, зробить життя не тільки в Україні, але й на всій нашій планеті спокійнішим і більш прогнозованим [44].

Удосконалення законодавства про адвокатуру є одним наріжних каменів правової реформи щодо захисту прав людини. Неодноразово вносилися зміни до кримінального та кримінально-процесуального, тому на сучасному етапі вкрай потрібна як суспільству, так і громадянам високопрофесійна, незалежна, а також сильна у своїй єдності адвокатура, озброєна професійною методикою для виконання покладених на неї завдань.

З метою недопущення тиску на адвокатів до 2020 року визначено стратегію розвитку національної асоціації адвокатів України, де визначено швидке реагування і висвітлення в ЗМІ фактів порушення професійних прав адвокатів та ініціювання притягнення винних до відповідальності. Так, має широке висвітлення в ЗМІ, корпоративних медіа та виданнях позиції РАУ про неприпустимість ідентифікації

адвоката з його клієнтом. Обговорення проблеми захисту прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності на державному та міжнародному рівнях (підготовка щорічного звіту про факти порушень прав адвокатів, оприлюднення його та направлення до компетентних органів державної влади та впливовим міжнародним організаціям). Потребують захисту гарантій адвокатської діяльності та прав адвокатів, які працюють у системі надання безоплатної правової допомоги та інше [67].

На думку В. Думнича, професійні адвокати під час здійснення ними свого професійного обов'язку – надання теоретичної та практичної допомоги своїм клієнтам із захисту їх та представлення інтересів у всіх без винятку справах – діють на підставі договору про надання правової допомоги, сторонами якого є адвокат і клієнт, і тому будь-яке втручання правоохоронних органів в ці цивільні правовідносини неприпустиме, адже укладений між ними договір відбиває самостійні чітко окреслені об'єкт і предмет надання такої юридичної допомоги, спираючись на права та обов'язки, виписані в ньому для кожної зі сторін, способи врегулювання та порядок вирішення спірних питань між ними тощо [19].

Демократичною країною є та країна, яка має правозахисну професійну адвокатуру і при цьому надає їй усіх можливостей для виконання особливої функції – забезпечення захисту прав та свобод людини і громадянина, представництва інтересів особи в суді, а також надання правових консультацій. Основною метою існування адвокатури як інституту професійного захисту і представництва є надання юридичної допомоги всім, хто її потребує. Підвищення ефективності діяльності сучасної адвокатури, високий якісний рівень і доступність адвокатської допомоги для всіх верств населення – ось ті головні завдання, які разом мають вирішувати державна влада і юридичне співтовариство. Нині в парламенті перебуває велика кількість законопроектів, які так чи інакше дозволяють вирішити вищевказані

проблеми. Тому, щоб вирішити проблеми реформування законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, потрібно створити якісно нове законодавство, яке ввібрало в себе позитивний досвід країн ЄС з урахуванням усіх особливостей українського законодавства та реалій у нашій країні [65, с.127-131].

Так, новітньою новелою є реформування адвокатури, де зазначається, що введено обмеження доступу до професії певного кола осіб, які негативно виявили себе під час здійснення іншої професійної діяльності (судді, прокурори, слідчі, нотаріуси), а саме обмеження можливості доступу до професії упродовж 3-х років із моменту звільнення з підстав порушення присяги, порушення вимог щодо несумісності, вчинення корупційного правопорушення або іншого дисциплінарного проступку. Проте такі зміни, на нашу думку, були б актуальними до початку реформи правоохоронної та судової системи, коли майже всі звільнені судді та слідчі через короткий час отримували адвокатські свідоцтва і продовжували ходити в суди в іншому процесуальному статусі. У Прикінцевих положеннях пропонується передбачити, що особи, які на дату набуття чинності Законом мають однорічний стаж роботи на посаді помічника адвоката та/або дворічний стаж роботи в галузі права, можуть стати адвокатом у порядку, передбаченому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в редакції, що діяла до набуття чинності новим Законом. Особи, які мають досвід представництва у судах упродовж 5 років поспіль, можуть стати адвокатом шляхом складання письмового анонімного тестування без проходження стажування. Тому особи, які останніми роками працювали юристами на підприємствах (організаціях) та представляли їхні інтереси в судах, зможуть уникнути потреби проходження стажування. Для цього їм потрібно надати докази участі в судових засіданнях упродовж останніх 5 років (копії судових рішень, процесуальних документів, протоколів судових засідань) [69].

Крім того, до сьогоднішнього залишається, що законодавцем не врахована така проблема, як захист обвинуваченого кількома захисниками. Ще свого часу, керівник Головного слідчого управління МВС України П.Коляда наводив приклад, коли одного обвинуваченого захищали п'ять захисників. При цьому всі п'ять разом зібратися не можуть з різних причин (хвороба, робота в іншій справі, відрадження і т. ін.), і замість п'яти прибувають чотири захисники. Вони питають обвинуваченого, чи буде він знайомитись зі справою за відсутності одного з них. Обвинувачений відмовляється це робити, наполягаючи на участі всіх його захисників у цьому процесі. Якимось чином обмежити його у часі слідчий вже не має права, бо у законі відсутній механізм, за наявності якого можна було б регулювати таке нове явище, що увійшло до кримінального процесу поряд із різким збагаченням певної частини населення держави. Потім з різних причин не може взяти участь у виконанні своїх обов'язків другий, третій, четвертий і т. д. захисник. Тому затягувати строк ознайомлення зі справою можна без кінця і врешті-решт теоретично кожен обвинувачений може бути звільнений з-під варті і взагалі уникнути судової відповідальності [32, с. 30 – 31]. Ці проблеми залишається дуже актуальними і до сьогоднішнього дня. Для слідчого у таких випадках була внесена коректовка, що він має право скласти відповідний графік ознайомлення та обмежувати часом певних захисників.

В Україні необхідно створити всі умови для того, щоб саме адвокат, а не хто інший брав участь у кожному кримінальному провадженні й виконував свої обов'язки з максимальною старанністю. Це сприятиме підтриманню законності в суспільстві. Сучасному розвитку законодавства сприяло б також не лише поширення права обвинуваченого на захист і його гарантій, а й більш чітка регламентація відносин, охоплених цим правом, максимальна конкретизація закону.

Працюючи в складних умовах, переважна більшість українських адвокатів намагаються оперувати нормами здорового глузду, реальних правничих канонів, зокрема презумпції невинуватості, додержання законів та задекларованих у цих законах прав і свобод людини і громадянина. Ці абсолютно зрозумілі речі втім потребують інтелекту, фахових знань, міцних моральних і вольових якостей, а також гнучкості та креативу

На нашу думку, дуже вдало і ми хочемо погодитись із думкою О.Фазекоша [70], який у своєму дослідженні вказав, що реформування адвокатури у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб має базуватися на таких засадах:

1. За усталеним європейським баченням моделі існування адвокатури як ефективного правозахисного інституту, адвокатура має бути сильною. І тут дійсною аксіомою є те, що сильна адвокатура не можлива без її справжньої незалежності та самоврядності, тому апріорі зрозумілою є теза про те, що будь-яке втручання держави в діяльність нашого самоврядного інституту є абсолютно неприпустимим у будь-якій його формі. Навіть спроби в той чи інший спосіб зробити адвокатуру слабкою, а адвокатів – залежними – є злочинними, оскільки є прямим злочином, направленим проти правової системи держави й демократії України, а тому ініціювати такі дії можуть, скажемо прямо, лише злочинці, які є ворогами не тільки адвокатського співтовариства, а й усієї України, що обрала вектор побудови правової держави, яка не можлива без повної незалежності та самоврядності такого правозахисного інституту, як адвокатура.

2. Майже п'ять років свого існування нині чинна модель адвокатського самоврядування, що діє за чинним профільним Законом, довела свою ефективність. Нещодавно обрані майже у всіх регіонах України та на загальнонаціональному рівні її керівні органи складаються з достойних людей. Ці люди обрані в демократичний спосіб на законних підставах, їх

обрання стало результатом волевиявлення всієї нашої адвокатської спільноти, а тому спроби перекреслити й нівелювати це адвокатське волевиявлення є ганебними та злочинними, направленими на розвал системи адвокатури України.

3. Жодної критики не витримує твердження, що українські адвокати є масово непрофесійними та є невід'ємним складовим елементом корупційних схем. Така зневага до інституту адвокатури може висловлюватись тільки людьми, які далекі від діяльності української адвокатури, є в цій професії дилетантами і якими рухають меркантильні інтереси на хвилі псевдореформаторства спробувати зайняти провідні позиції та керівні посади в українській адвокатурі, що їм ніколи не дозволить адвокатська спільнота, яка разом із регіональними адвокатськими спільнотами не дозволять розвалити вітчизняну адвокатуру [70].

На сьогодні кримінальне процесуальне законодавство передбачає право свідка на правову допомогу адвоката у кримінальному провадженні. В Україні були непоодинокими випадки, коли осіб викликали в слідчі органи як свідків, допитували їх, а потім на підставі їх же показань обвинувачували у вчиненні злочину. Такий спосіб діяльності слідчих органів зумовлювався тим, що статус свідка чітко не був сформульований та для нього були властиві здебільшого обов'язки (передовсім, обов'язок з'явитися для надання показань та обов'язок надання показань), а не права. Звідси випливає, що усвідомлені законодавцем проблеми практики привели до закріплення на законодавчому рівні нового виду адвокатської діяльності. Проте очевидним є й те, що інститут правової допомоги свідку у кримінальному процесі потребує подальшого удосконалення його законодавчого регулювання. Так, якщо допомога адвоката свідку у кримінальному провадженні є об'єктивно необхідною, що визнається й законодавством, то участь адвоката для захисту інтересів свідка має

також сприйматися як об'єктивно необхідна й у випадках, що стосуються малозабезпечених свідків. Проте жодним із законів не передбачено надання допомоги свідкам, особливо на безоплатній основі і за рахунок держави. Така ж проблема на сьогодні у цивільному та адміністративному процесах.

Іншим проблемним питанням серед науковців є визначення питання щодо правового статусу адвоката, співвідношення адвокатської діяльності та інших видів діяльності адвоката, зокрема, роботи його за трудовим договором (контрактом), можливості суміщення адвокатської діяльності із статусом посадової особи господарського товариства або іншої юридичної особи, особливості статусу адвоката на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування.

Вчений Ю.Меліхова вважає, що адвокат – не державний службовець, а людина вільної професії, незалежна від державної влади та громадськості, – тільки при такому статусі адвокатури та адвокатів можливі ефективна полеміка з державним обвинуваченням, виявлення помилок слідства та суду [42, с. 107].

А науковець Н.Бакаянова [5], вважає, що намагання дозволити адвокатам-державним службовцям здійснювати адвокатську діяльність в інтересах органів державної влади, в яких вони займають посади державних службовців, є нічим іншим, як спробою змінити адвокатуру у зв'язку із запровадженням виключного права адвокатів та прокурорів на представництво їх інтересів у суді. Більш ймовірно, що держава, усвідомлюючи неможливість забезпечити своє представництво в суді виключно адвокатами, намагається обійти конституційну норму та запровадити модель «адвоката, що перебуває на державній службі».

На нашу думку, в такій моделі очевидним є конфлікт інтересів адвоката як правозахисника та державного службовця, який має дбати про державні інтереси, оскільки на сьогодні адвокати що надають безоплатну правову допомогу фінансування отримують від держави. Не

можемо погодитись із думкою про те, що адвокат незалежний від громадськості так як контроль за розслідуванням провадження здійснює народ, громадкість. На нашу думку, дуже вдало з цього приводу висловився професор Р. Мельник, про те, що основою публічного інтересу є об'єктивний інтерес усього суспільства...для стабільного та прогресивного розвитку українського суспільства й держави важливо, щоб ці інтереси були взаємоузгодженими, не містили елементів, які б порушували баланс системи «влада-суспільство» [43, с. 35-38].

На нашу думку, науковець Н. Бакаянова дуже вдало, внесла пропозиції щодо удосконалення законодавства, зокрема: у ст. 1 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» поняття конфлікту інтересів визначити як «суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками», або ж «суперечність між професійними правами і обов'язками адвоката щодо різних клієнтів, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності»; ч. 3 ст. 4 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» доповнити реченням такого змісту: «Адвокати мають право здійснювати адвокатську діяльність шляхом співробітництва з адвокатами, які працюють індивідуально, адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями на договірних засадах або на засадах законодавства України про працю».

Ми повністю погоджуємось із цією точкою зору та вважаємо, що на сьогодні необхідно ще вносити зміни не тільки до Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а і норми чинного кримінального процесуального кодексу України [5].

Таким чином, на сьогодні законодавство про діяльність адвокатури, особливо у кримінальному провадженні, потребує значного доопрацювання та внесення певних змін до чинного законодавства.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження теми кваліфікаційної роботи було зроблено наступні висновки:

1. Встановлено, що на сьогодні ми спостерігаємо розгалуження думок вчених, щодо місця адвокатури в державі та належності до різних гілок влади (виконавчої чи судової), а також впливу держави на діяльність адвокатури, як то отримання фінансування від держави за надання безоплатної правової допомоги та забезпечення вільного здійснення адвокатської діяльності у необхідному захисті осіб та надання правової допомоги.

2. На сьогодні науковці розглядають діяльність адвокатури, як самостійний інститут, юридична допомога якого є важливою гарантією прав осіб, реалізація якої забезпечується державою у тому числі і безкоштовно, особам які цього потребують та як орган, який виконує правозахисну функцію на підставі та у відповідності до норм законодавства як України так і Європейського союзу. Законодавець висуває певні вимоги до осіб, де чітко вказує, хто є адвокат, тобто особа, яка перебуває у Єдиному реєстрі адвокатів України, відповідно це має бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи за спеціальністю юриста або помічника адвоката не менше двох років, склав кваліфікаційні іспити, одержав свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та прийняв присягу адвоката України. Змістом діяльності адвокатури є надання правової допомоги всім верствам населення (як оплатно так і безоплатно) з метою відновлення в порушених прав та свобод.

3. Правовий статус адвоката має міжгалузевий характер (адміністративний, кримінальний, цивільний), а особливістю захисту адвокатом прав і свобод осіб є наявність укладеного договору про захист і надання ордеру до відповідних інстанцій.

4. Окрім захисника законодавець не покладає вимог етичного плану, не вказує про принципи професійної етики, що мають фундаментальне значення при здійсненні захисту, до іншої сторони захисту. А також відповідальність за невиконання або неналежне виконання захисником процесуальних обов'язків також встановлена тільки для адвокатів.

5. Проаналізовано та встановлено, що науковці вказують на рівні етапи розвитку адвокатури, але всі єдині, що з перших днів виникнення діяльність адвокатури направлена на захист прав і свобод громадян як платно так і безоплатно.

6. Якщо говорити про сьогоднішній день то без участі інституту адвоката просто не обійтись. Тому, що кожний підозрюваний або обвинувачений має бути захищений від свавілля держави та її чиновників.

7. На сьогодні серед науковців немає єдиної точки зору щодо стадії вступу захисника у кримінальне провадження, єдине що цей момент настає з моменту порушення тобто внесення відомостей про порушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Як учаснику процесу особа яку підозрюють у вчиненні злочину наділяється процесуальними правами для захисту своїх законних інтересів і на нього покладаються відповідні обов'язки.

8. Визначено, що науковці вказують на рівні етапи розвитку адвокатури, але всі єдині, що з перших днів виникнення діяльність адвокатури направлена на захист прав і свобод громадян як платно так і безоплатно. На сьогодні чинне законодавство визначає, що з моменту затримання особи, як-то в адміністративному порядку чи кримінальному, їй необхідно надання допомоги у захисті, у разі неможливості оплати, держава зобов'язана надати необхідну адвокатську допомогу, через центри безоплатної правової допомоги.

9. Діюче законодавство містить певні гарантії забезпечення права на захист, встановлює відповідні процедури, які дозволяють людині здійснювати право на захист особисто або звертатися за правовою допомогою до юристів. Однак практика свідчить, що переважна частина населення не може самостійно здійснити своє право на захист і правову допомогу, коли така потреба виникає, звернутися ж до професіонала за правовою допомогою більшість не має можливості, зокрема матеріальної.

10. Визначено, що основна функція діяльності слідчого при розслідуванні кримінальних проваджень є усебічне, повне й неупереджене дослідження обставин кримінального провадження, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого та дотримання прав і свобод. Однак при великій кількості кримінальних правопорушень слідчий може допустити помилки які повинен виявити та вжити заходи щодо їх усунення захисник. На сьогодні у нашій державі існує надання правової допомоги яка є безоплатною.

11. Що стосується діяльності захисника у кримінальному провадженні, то захисник підозрюваного чи обвинуваченого повинний по можливості виявити всі відомості про особу підзахисного та усунути наявні протиріччя, що стосуються характеристики особи, зокрема, шляхом з'ясування характеру взаємовідносин між особами, які її дають, характеристику та його підзахисним, особу котрого характеризують. Для отримання в повному обсязі матеріалу, який характеризує підзахисного, захисник повинен сформулювати перед особою, що надає такий матеріал (характеристику, довідку тощо), питання, характер яких залежатиме від того, що конкретно хоче виявити захисник (невинуватість особи, мотиви злочину, його умови, позитивні риси особистості тощо).

12. Надаючи юридичну допомогу обвинуваченому у виявленні обставин, що виправдують його, захисник зобов'язаний використовувати всі зазначені в законі засоби та способи захисту, спираючись на принципи професійного захисту в кримінальних справах. Правовою й моральною підставою захисту є принцип захисту з позиції презумпції невинуватості. Якщо підсудний не визнає себе винним, захисник не вправі обрати протилежну позицію, виходячи з його винності.

13. Адвокатура України здійснює свою діяльність на принципах верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму і конфіденційності.

14. Принцип верховенства права полягає у тому, що здійснення та надання адвокатської допомоги особам здійснюється тільки у відповідності до норм національного та міжнародного права у спосіб, передбачений законодавством.

15. Принципи адвокатської діяльності є загальними, але на нашу думку існують ряд спеціальних принципів, що характерні для адвокатської діяльності. Так, наприклад, ми вважаємо, що необхідно ще додати принцип державного фінансування, у частині надання безоплатної правової допомоги, принцип професійності, у разі участі адвоката у кримінальному провадженні за призначенням та у разі звільнення громадянина від оплати юридичної допомоги через його малозабезпеченість оплата праці адвоката здійснюється за рахунок держави в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Принцип дисциплінарності проваджень відносно адвокатів, що вчинили дії несумісні з вищенаведеними принципами та інше. Принцип дотримання норм професійної етики передбачає добровільне виконання адвокатами дій, з метою забезпечення виконання своїх обов'язків. У разі порушення або недодержання адвокатами цих правил.

16. Відповідальність адвоката не обмежується лише дисциплінарною відповідальністю, за вчинення професійних правопорушень адвокат притягується до цивільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

17. Всі без винятку учасники кримінального процесу (слідчий, оперативний працівник, прокурор, суддя), повинні дотримуватися певних правил професійної етики. Особливу важливість ці правила мають для захисника, адже за родом своєї діяльності він змушений постійно працювати з людьми, які тим чи іншим чином порушили закон, і при цьому захисник повинен бути на боці саме порушника закону. Тому з морального боку ця робота є складною та морально виснажливою.

18. На сьогодні законодавство про діяльність адвокатури, особливо у кримінальному провадженні, потребує значного доопрацювання та внесення певних змін до чинного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адвокат. Словник української мови. 2017. URL: <http://sum.in.ua/s/advokat> (дата звернення 21.01.2020).
2. Адвокатская тайна / Под ред. В.Н. Буробина. Москва. Статут, 2006. 255с.
3. Аннерс Э. История европейского права. Москва.: Наука, 1994. 394с.
4. Біленчук П. Д. Процесуальні та криміналістичні проблеми дослідження обвинуваченого в стадії попереднього слідства. Монографія. Київ, Атіка. 1999. 352 с.
5. Бакаянова Н.Р. Функціональні та організаційні основи адвокатури в Україні. Автореф. дис. на здобут.док.юр.наук.12.00.10. Одеса. 2017. 25с.
6. Битяк Ю. П., Гаращук В. М. та ін. Адміністративне право України: підручник. Харків. Право, 2000. 520 с.
7. Бібліотека адвокатури України.URL. <http://aau.edu.ua/ua/news/1321/>(дата звернення 21.01.2020).
8. Бова Є. Ю. Організація безкоштовної правової допомоги в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ. акад. адвокат. України, 2009. 20 с.
9. Борцівський М.Ю. Адвокатська етика Навчальний посібник. 1999, 105 с.
10. Буланова Н. В. Заключение под стражу при предварительном расследовании преступлений. Научно-методическое пособие / Под ред. М. Е. Токаревой. Москва.»Юрлитинформ», 2005. 256 с.
11. Бурякова А.В. Принципи захисту у кримінальних провадженнях. Міжнародна науково-практична конференція «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем» (10-11 квітня 2020 року, Херсонський державного університету, м. Херсон). м.Херсон. 2020. С.254-256.

12. Бурякова А.В. Статус адвоката та його участь у кримінальних провадженнях. Міжнародна науково-практична конференція «Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів» (20 березня 2020 року, Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон). м.Херсон. 2020. С.205-208.
13. Галуцько В. М. Адміністративно-правове забезпечення слідчої діяльності в Україні. дис...д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2017. 484 с.
14. Главацький І.Ю. Українські адвокати Східної Галичини як захисники у кримінальних справах по обвинуваченню у вчиненні політичних злочинів у міжвоєнний період(1918-1939 рр.) автореф. на здобут.канд. юр.наук. 12.00.01.Львів.2005.23с.
15. Гловацький І.Ю. Діяльність адвоката-захисника у кримінальному процесі: Навч. посіб. Київ. Атіка, 2003. 352 с.
16. Гончар Д. В. Адвокат як суб'єкт захису прав особи в правозахисному механізмі. Право і суспільство. № 2. частина 2. 2016. С.3-7.
17. Грек Т. Правова природа юридичної відповідальності: поняття, принципи та види. Адвокат. 2010. № 10. С. 41-45.
18. Добровольская Т. Н. Принципы уголовного процесса (вопросы теории и практики). Москва. Юридическая литература, 1971. 200 с.
19. Думнич В. Чому самі адвокати потребують захисту або: як спілка адвокатів України об'єднує зусилля усіх адвокатів до відстоювання їх прав та інтересів. 2017. Рада адвокатів Закарпатської області. URL: <http://rada-advokat.uz.ua/58-volodimir-dumnich-chomu-sam-advokati-potrebuyut-zahistu.html> (дата звернення 17.05.2020).
20. Єфіменко М.Ю. Оформлення повноважень адвоката в цивільному процесі. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2014. Вип. 7.С. 181-188.

21. Загальна теорія держави і права: Підручник / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова, О.В. Петришин та інш.. Харків. Право, 2002. 432 с.
22. Зайчук О., Оніщенко Н. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер. 2008. 688 с.
23. Захаров Є.Ю. Реформування органів внутрішніх справ та права людини URL:<https://helsinki.org.ua/mvs-ta-prava-lyudyny-e-zaharov/> (дата звернення 22.04.2020).
24. Игнатов Д. С. Криминалистические основы деятельности адвоката-защитника по сбору доказательств и представлению их суду. Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ижевск, 2004. 23 с
25. История политических и правовых учений. Учебник для вузов./ Под общ. ред. В. С. Нерсесянца. Москва. Изд. группа НОРМА–ИНФРА. 2000. С. 62.
26. Іваницький С. О. Плани семінарських і практичних занять з навчальної дисципліни «Адвокатура України». 2013. URL:<https://studfiles.net/preview/5287161/> (дата звернення 20.02.2020).
27. Іванищук А. А. Адміністративно-правове регулювання діяльності судової гілки влади: теорія і практика. монографія. Київ: Університет «Україна». 2014. 356 с.
28. Інструкція з організації діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України. Затверджена Наказом МВС України від 09.08.2012 № 686. Верховна Рада України. 2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1770-12> (дата звернення 12.02.2020).
29. Історія адвокатури України / За ред. В.Т. Варфоломеевої, О.Д. Святоцького. Київ. Либідь, 1992.
30. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Ст.1122.

31. Козьмініх А. Роль інституту адвокатури в реалізації правозахисної функції громадянського суспільства. Автореф. здоб. наук. ступеня канд.політ. наук. Одеса. 2008. 18с.
32. Коляда П.В. Проблеми досудового слідства у кримінальному процесі. Київ.: Юрінком Інтер, 2001. 208 с.
33. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.
34. Копейчиков В. Правознавство: навч. посіб. Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. 3.вид., перероб.та доп. Київ: Юрінком Інтер. 2000. 638 с.
35. Короед С.О. Витрати на правову допомогу в цивільному процесі. Судова апеляція. 2010. № 2(19). С. 79-90.
36. Корчева Т. В. URL: <http://nauch.com.ua/pravo/15662/index.html?page=2> (дата звернення 20.03.2020)є
37. Кримінальний кодекс: URI. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 10.01.2020).
38. Кримінальний процесуальний кодекс України.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 16.01.2020).
39. Кримінальний процесуальний кодекс України.Науково-практичний коментар. у 2 т./О.М.Бандурка, Є.М.Блажівський, Є.П.Бурдоль/за заг. ред.В.Я.Тація. Харків, Право. 2012. 768с.
40. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний ко-ментар/ За заг. ред. В. Т. Маляренка, В. Г. Гончаренка. Київ. Форум. 2003.938 с.
41. Кухар А. В. Професійна відповідальність адвоката: поняття, форми та місце в системі юридичної відповідальності. Юриспруденція: теорія і практика. 2011. № 5 (79). С. 49–56.
42. Меліхова Ю. О. Проблеми адвокатури в Україні на сучасному етапі розвитку. Часопис Академії адвокатури України.2015. Т. 8. № 1. С. 107–109.

43. Мельник Р., Бевзенко В. Загальне адміністративне право. Навч. посібн. Київ: Ваіте. 2014. 376 с.
44. Мерцин В. За адвокатуру в контексті наноглобалології. 2018. Рада адвокатів Закарпатської області. URL: <http://rada-advokat.uz.ua/83-za-advokaturu-v-kontekst-nanoglobalologyi.html> (дата звернення 18.03.2020).
45. Михайленко А.Р. Проблемы обеспечения законности на предварительном следствии в советском уголовном процессе. Теория и практика. Дис. ... докт. юрид. наук. Київ. 1988. 510 с.
46. Михеєнко М. М., Нор В. Т. Кримінальний процес України: Підручник. 2-ге видання, перероб. і допов. Київ.: Либідь, 1999. 536 с.
47. Молдован В. В., Мелещенко В. Ф. Конституційне право: опорні конспекти. Навч. посіб. для студентів юрид. вузів та факультетів. Київ.: Юмана, 1996. С. 5.
48. Мюллерсон Р. А. Права человека: идеи, нормы, реальность. Москва. Юридическая литература. 1991. 160 с.
49. Надирашвили Ш.А. Установка и деятельность. Тбилиси, 1987. С. 341-343.
50. Нікітченко В.В. Адміністративно-правовий статус адвокатури в Україні. автореф. на здобу. канд.юр.наук.12.00.07.Харків.2011.21с.
51. Нікітченко В.В. Зміст та сутність діяльності адвокатури в Україні. Європейські перспективи. 2011. № 3. С. 92 – 98.
52. Нор В.Т. Защита имущественных прав в уголовном судопроизводстве. Монография. Киев. «Выща школа», 1989. 275 с
53. Обрізан Н.М. Захисник як суб'єкт доказування у кримінальному процесі. Автореф. на здобут. канд.юр.наук.12.00.09. Київ. 2008. 23с.
54. Общая теория прав человека. Под ред. Е.А. Лукашевой. Москва. 1996. 245 с.
55. Пикар Э. Об адкокатуре (парадокс). М., 2000. С .17 / Цит. по : Мельник В. В. Этические правила поведения адвоката с

клиентом. Адвокатская деятельность: учебно-практическое пособие / под общ. ред. В. Н. Буробина. Москва. 2003. С. 176.

56. Права, по которымъ судится малороссійскій народ, Высочайшимъ Государыни Императрицы Елисаветъ Петровны, Самодержицы Всероссійскія, Ея императорскаго священнѣйшаго Величества повелѣніем, Изъ трехъ книгъ, а именно Статута Литовскаго, Зерцала Саксонскаго и приложенныхъ при томъ двухъ правъ, такожде изъ книги порядка, по переводѣ изъ полскаго и латинскаго языковъ на россійскій діалектъ въ едину книгу сведенныя, в градѣ Глуховѣ, лѣте отъ Рождества Христова 1743 года / Подъ редакціею профессора А. Ф. Кистяковскаго. Кіевъ: въ университетской типографіи (І.І. Завадзкого), 1879. 1065 с.

57. Правила адвокатской этики. Высшая квалификационная комиссия адвокатуры при Кабинете Министров Украины. Правила от 01.10.1999 № 6. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS128.html (дата звернення 16.01.2020).

58. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282.

59. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. Офіційний вісник України. 2011. № 51. С. 13.

60. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. 2010. URL: http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=rus&id=15444&id_book=0&id_parent=0&id_vid_res=3145 (дата звернення 12.02.2020)

61. Сафулько С. Безвозмездная юридическая помощь. Юридическая практика. 2002. № 44. С. 6-7.

62. Словник іншомовних слів. Головна редакція Української Енциклопедії Академії наук УРСР. Київ. 1975. 551 с.

63. Словник української мови в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ. Наукова думка 1970 – 1980. 671 с.

64. Солтанович А.В. Право підозреваемого на захисту в уголовном процесі Республіки Беларусь: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09. Минск, 1992. 22 с.
65. Сталоверов В.М Проблеми реформування законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність. Молодий вчений. № 5.1 (45.1). травень, 2017.С.127-131.
66. Стецовский Ю.И. Вопросы права несовершеннолетнего обвиняемого на защиту в стадии предварительного расследования: Учеб. пособие. Волгоград, 1979. 96 с.
67. Стратегія розвитку національної асоціації адвокатів України до 2020 року .URL. <http://unba.org.ua/assets/uploads/files/strategiya-rozvitku-naau-do-2020-roku.pdf> (дата звернення 16.01.2020).
68. Сучасні системи адвокатури / За ред. О.Д. Святоцького. Київ. Право України, 1993.
69. Ткачук О. Щодо реформування адвокатури. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/insh/shchodo-reformuvannya-advokaturi.htm> 1 (дата звернення 18.01.2020).
70. Фазекош О. Спроби зробити вітчизняну адвокатуру слабкою і залежною, а адвокатів керованими приречені на поразку. 2018. Рада адвокатів Закарпатської області. URL: <http://rada-advokat.uz.ua/63-oleksy-fazekosh-sprobi-zrobiti-vtchiznyanu-advokaturu-slabkoyu-zalezhnoyu-a-advokatv-kerovanimi-prirechn-na-porazku.html> (дата звернення 16.01.2020).
71. Фазекош О.А. Адміністративно-правової засади захисту прав і свобод осіб адвокатами України. Авторекф. на здобут. канд. юр. наук. 12.00.07. Київ. 2018. 23с.
72. Фойницький И. Я. Курс уголовного судопроизводства. СПб, 1996. С. 62.
73. Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів. URL. <http://cau.org.ua/ua/104/> (дата звернення 16.09.2020).

74. Хоматов Ю. В. Развитие состязательного начала и деятельности адвоката-защитника в уголовном судопроизводстве Украины: Дис. ... к. ю. н.: 12.00.09.Харьков. 1994. 231.
75. Шило О. Г. Захист в кримінальних справах та питання його реалізації у стадії касаційного провадження: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09 . Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків., 1997. 24 с.
76. Юридична природа адвокатури в системі захисту прав і свобод людини і громадянина.URL: <https://mydisser.com/en/catalog/view/6/343/3449.html>.
77. Lawyer. Encyclopaedia Britannica. 2017. URL: <https://www.britannica.com/topic/lawyer> (дата звернення 24.09.2020).
78. Энциклопедия. «Советская энциклопедия».Москва.1980.1600с.